

Debreceni Egyetem
Természettudományi és Technológiai Kar
Földtudományi Intézet

**A szuburbanizációs folyamatok vizsgálata
településmorfológiai megközelítésben Debrecen
környékén – Pallag és Bocskaikert példáján**

OTDK dolgozat

Készítette: Burai Sarolta
Geográfus MSc I. évf.

Témavezetők:

Dr. Péntes János
egyetemi adjunktus

Túri Zoltán
egyetemi tanársegéd

A dolgozat lezárásának dátuma: 2014. november 28.

Debrecen, 2014

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, célkitűzés.....	3
2. A településfejlődés elméleti keretei és vizsgálati lehetőségei	4
2.1. A településmorfológiai vizsgálatok áttekintése	4
2.2. A településfejlődés jellemzői.....	7
2.2.1. Az agglomerálódás és a szuburbanizáció általános jellemzése	7
2.2.2. A térfolyamatok megjelenése hazánkban	8
2.2.3. A magyarországi nagyvárosok és környékük tipizálása.....	10
2.2.4. Debrecen térségének szuburbanizációs folyamatai	12
2.2.5. Bocskai kert és Pallag földrajzi elhelyezkedése és történelmi fejlődésének bemutatása	14
3. Anyag és módszer	18
3.1. Terepi felmérésen alapuló vizsgálatok.....	18
3.2. Felhasznált adatbázisok és azok geoinformatikai alkalmazása	18
3.3. Térbeli elemzések geoinformatikai alapon	19
4. Eredmények bemutatása	21
4.1. A szuburbanizálódás jelenségei a vizsgált területeken	21
4.2. A terepi felvételezésen alapuló vizsgálat eredményei	24
4.2.1. Az épületek építési évtized szerinti lehatárolása és településmorfológiai kategorizálása	24
4.2.2. Az épületek vertikális tagoltságának elemzése	32
4.2.3. Az ingatlanok területhasználatának elemzése	34
4.2.4. A melléképületek elemzése funkció alapján	37
4.3. A településmorfológiai elemek térinformatikai elemzése	40
4.3.1. Legközelebbi szomszéd index	40
4.3.2. Térbeli középpont alapú elemzés	41
5. Összegzés	44
Felhasznált irodalom	46
Ábra- és táblázatjegyzék.....	50
1. Függelék	51
Mellékletek	52

1. Bevezetés, célkitűzés

Jelen kutatás előzményeként Bocskai kert településföldrajzi vizsgálatát végeztem el (BURAI S. 2014), melyben a rendszerváltástól napjainkig vizsgáltam a település népességszám- és lakásállományának változását, elemeztem a szuburbanizációs folyamatok hatását. Emellett egy településmorfológiai felmérést is készítettem.

A vizsgálatot az ember lakta terület szembetűnő változásának megfigyelése ihlette, hiszen a szuburbanizációs folyamatok eredményeképpen a településkép jelentősen átalakult, sokszínűvé vált.

Az elmúlt 25 évben a Debrecen és térségének szuburbanizációs folyamataira irányuló vizsgálatokkal csak egy-két szerző foglalkozott, s ők is csupán egy-egy településre vagy településrészre (pl. Felső-Józsa) (DOROGI Z. 2009) koncentráltak, illetve korábban készültek (SÜLI-ZAKAR I. 1996). Emiatt a korábban megkezdett településmorfológiai elemzések folytatását tűztem ki célul, melybe a debreceni településegységet újabb elemeit vontam be. A téma véleményem szerint komoly szakmai érdeklődésre tarthat számot.

Kutatásom új mintaterületének Debrecen egyik településrészét, Pallagot választottam. Debrecen-Pallag – Bocskai kerthez és más Debrecenhez közeli fekvésű településekhez és városrészekhez hasonlóan – a rendszerváltás után a városból kiköltöző népesség célterülete lett. Kertvárosi jellegének, de ugyanakkor Debrecenhez és a Nagyerdőhöz közeli, kedvező fekvésének köszönhetően az elmúlt évtizedben dinamikus népességnövekedés és ezzel párhuzamosan a lakások számának jelentős bővülése figyelhető meg. Ennek eredményeként a különböző morfológiai típusok, a lakóházak vertikális tagoltsága, illetve a területhasználat színes képet mutatva jelenik meg. Éppen ezek a változások igénylik egy terepi mintavételezésen alapuló vizsgálat elkészítését, amely alkalmas lehet a változások kimutatására.

Ezt a kérdéskört geoinformatikai eszközökkel vizsgáltam meg. Felgyorsult világunkban a térinformatika az élet egyre több területén megjelenik, így a településmorfológiai vizsgálatoknál is. A térinformatika széles eszköztárának kreatív alkalmazásával a vizsgálat felgyorsítható, a vizsgálatok pontosabbá tehetőek, adott esetben újfajta eredmények elérését támogatják.

Kutatásom célja:

- Az elsődleges és másodlagos adatnyerésből származó adatok felhasználásával a Debrecen körüli települések és a városhoz tartozó településrészek szuburbanizációs folyamatainak megismerése.

- A szuburbanizációs folyamatok térinformatikai alapú elemzése.
- Az ok-okozati összefüggések és a területi törvényszerűségek feltárása.
- Olyan adatbázisok elkészítése, melyekkel az önkormányzatok mindennapi munkáját segíthetem. Fontosnak tartom, hogy korszerűbb technikával egyszerűbbé, átláthatóbbá váljon az önkormányzati adatok nyilvántartása.
- Tematikus térképek segítségével ábrázolom a település jelenlegi állapotát. A térképek az aktuális helyzet illusztrálása mellett a jövőre szóló fejlesztési javaslatok megfogalmazásában is segíthetnek.

2. A településfejlődés elméleti keretei és vizsgálati lehetőségei

2.1. A településmorfológiai vizsgálatok áttekintése

A települések kutatásával számos tudományág foglalkozik. A földrajzzal kölcsönös segédtudományi viszonyban álló történelem, néprajz és szociológia más-más nézőpontból közelíti meg a vizsgálat tárgyát. Ezen tudományágak mellett a geográfusok is figyelemmel fordultak a települések felé, hogy sajátos oldalról megvizsgálva azokat, egy még teljesebb kép alkotásához járuljanak hozzá. Kutatásaikat a településföldrajz kapcsolja össze, melyen belül különféle irányzatok találhatók egymás mellett, de az egymást követő periódusokban más és más irányzatok domináltak, váltak meghatározóvá.

Az I. világháborút megelőző időszakban a települések fekvésére, hierarchiájára, illetve környezetére és történetére irányultak a kutatások. Magyarországon német mintára terjedtek el az előbb említettek mellett a települések arculatára, szerkezetére, morfológiájára irányuló vizsgálatok. Majd a világháborút követő időkben – az elcsatolások miatt megváltozott területi, társadalmi és gazdasági viszonyok hatására – még inkább népszerűbbé váltak az ilyen jellegű kutatások.

A hazai településföldrajz kiemelkedő egyénisége Mendöl Tibor, akinek a művei nem csak kortársai, hanem a jelenkori kutatók számára is meghatározók. Alkotásai közül kétségtávol kiemelkedik az általam tanulmányozott két fő műve, az „Alföldi városaink morfológiája” (MENDÖL T. 1936) és az „Általános településföldrajz” (MENDÖL T. 1963), melyekben lefektette a tudományág elméleti, módszertani alapjait. Kutatásait a funkcionális morfológia módszere határozta meg, miszerint a morfológia kiegészül a település társadalmi-gazdasági életére vonatkozó információkkal. Ez alapján korszakalkotó megállapítása, hogy a funkció meghatározza a morfológiai formát. Mendöl az empirikus kutatási módszerek mellett úttörő statisztikai vizsgálatokat végzett, valamint fontosnak

tartotta a népszámlálási adatok felhasználását. Műveiben a települések komplex vizsgálatát hangsúlyozta. Törekedett a településtudományoknak általános összefogására, a kutatások kibővítésére.

A második világháború után jelentősen lecsökkent a nyomtatásban megjelent településföldrajzi tanulmányok száma. Háttere az lehetett, hogy a településföldrajzot a gazdaságföldrajzhoz csatolták, és ennek következtében kritizálták a túlzott morfológiai és történeti irányú vizsgálatokat. Ezt hangsúlyozta az 1960-ban tartott településföldrajzi ankét is, amelyen elhangzott, hogy a településföldrajz feladata „*nem a települések morfológiai sajátosságainak kutatása, hanem ... a települések életjelenségeinek vizsgálata*” (Abella M. 1961, idézi TIMÁR J. 2002, p. 259.).

Így tehát a morfológiai kutatások háttérbe szorultak, és csak néhány kutató folytatta azokat. Többek között Wallner Ernő, aki az 1970-es években Dunaföldvár és Paks települések kapcsán vizsgálta, hogy a megváltozott társadalmi és gazdasági rend, illetve a foglalkozási átrétegződés, a városba történő migráció milyen hatással van a település képére, miként változtatja meg azt. Szintén ebben az időszakban kutatott Lettrich Edit. Esztergomról és Kecskemétről írt munkájában Wallnerhez hasonlóan ő is törekedett a népesség foglalkozás szerinti elkülönülésének bemutatására. Emellett újabb elemzési módszerekkel állapította meg a város funkcionális morfológiai övezeteit, és hívta fel a kutatók figyelmét a városszerkezet vizsgálatának fontosságára (JANKÓ F. 2005).

BECSEI JÓZSEF (1993) kezdetben szintén a funkcionális morfológia kérdéskörével foglalkozott. Kutatása során rámutatott, hogy a gyors fejlődés és az átalakulás miatt már nem lehetséges a funkció meghatározása pusztán a morfológia által, az további, más jellegű kutatást is igényel. Szerinte az épületek tartósabbak, mint a funkciók, így a települések jelenlegi képe a korábbi nemzedékek hagyományait, a különböző korszakok divatjait őrzi.

Az eddig használt funkcionális morfológia helyett a társadalmi strukturálódás vizsgálatának növekvő igénye miatt egyre inkább a szociálgeográfiai kutatások kerültek előtérbe. A morfológia háttérbe szorulásával a telkek helyett a lakók váltak a vizsgálat tárgyává. A rendszerváltozás után, a piacgazdasági átalakulással Magyarországon is megjelentek a globalizáció folyamatai, melyek kezdetben csak a fővárost érintették. A vizsgálatok az átalakuló Budapestre, a szuburbanizációra, a funkcionális átrétegződésre, a társadalmi kirekesztésre és deprivációra, a szegregáció földrajzi vonatkozásaira koncentráltak. Ebben az időszakban a morfológiai kutatások mellékvágányra kerültek, alig akadt kutató, aki érdeklődéssel fordult eziránt.

Áttörést jelent CSAPÓ TAMÁS és LENNER TIBOR (2004a; 2004b) munkássága, akik visszanyúlnak a gyökerekig, korábbi alapokra építenek. A „*témának továbbra is megvan az építészeti, illetve néprajzi vonala és háttere, a földrajzosok újra Mendölhöz nyúlnak vissza... ezek a tanulmányok is nagy hangsúlyt fektetnek a településmorfológiára, s a dolgozatok végéről nem marad el a funkcionális morfológiai szintézis, amelyet alapvetően a beépítés, a népesség elhelyezkedése és struktúrája, valamint a különböző központi és helyi funkciók elhelyezkedése alapján végeztek el.*” (JANKÓ F. 2005, p. 24.).

Az ifjú nemzedék képviselője JANKÓ FERENC (2005), aki egyik tanulmányában a településmorfológia színesebb gyakorlati alkalmazásában látta a jövőt: „*a statisztikai adatbázisok, a térinformatika további fejlődésével növekedhetnek mind az elemzési, mind az interpretálási lehetőségek – gondolok itt a minél kisebb aggregáltságú, akár épület alapú adatbázisok megteremtésére vagy a távérzékelés nyújtotta előnyökre, illetve a szemléletesebb ábrázolási megoldásokra.*” (JANKÓ F. 2005, p. 25.).

Nem kellett sokat várni az áttörésre, hisz a kutatók hamar felfedezték a modern technika adta lehetőségeket. JAKOBI ÁKOS és ÓNODI ZSOLT (2012) szakítottak a hazai szakirodalomban fellelhető, korábban használt módszerekkel. Kutatásuk új eszközüül a térinformatikát választották, és célként egy olyan módszer kidolgozását jelölték meg, mely alkalmas a települések alaktani vizsgálatára. Véleményük szerint az újszerűnek számító, sokrétű eszköztárral rendelkező térinformatika új lehetőséget ad másfajta morfológiai vizsgálatoknak, illetve a korábbi módszerek digitális változatának elkészítésére is alkalmas. Elsőként számoltak fraktáldimenziót raszteres térinformatika segítségével, melyből a választott település, Veszprém telítettségét, tömörségét állapították meg. Majd vektoros rétegen, a telektömböket alapegységül választva, a telektömbök terület-kerület arányszámait kiszámítva megkapták, hogy melyek a település szerkezetileg eltérő részei. Az arányszámokat tematikus térképen ábrázolva a szabályos és a szabálytalan alaprajzú településrészek élesen elkülönültek egymástól. A módszer hátránya, hogy a kategorizálás csak az épített környezetet érinti, a gazdaságot és a társadalmat nem. Így természetesen nem kaphatunk komplex eredményt, mert ezek csak a településszerkezetre vonatkoznak. Ennek ellenére számtalan kérdésben segíthet, praktikus ötletekkel, javaslatokkal gazdagíthatja az önkormányzatok és a szakemberek munkáját.

Újszerűnek számít a SZÜCS VIKTOR (2006) kutatásában alkalmazott módszer is. Az ökológiai diverzitási mutatókat használta fel a belső városrészek településmorfológiai mintázatának vizsgálatára, számszerűsítésére. Térinformatikai elemzésen alapul GYENIZSE

PÉTER (2009) komplex munkája is, amelyben a Pécs településfejlődését befolyásoló természeti és társadalmi tényezőket vizsgálta.

ÓNODI ZSOLT (2012) felismerte, hogy a sokszor idő- és költségigényes adatgyűjtés az önkormányzati térinformatikai rendszerek adattartalmának felhasználásával kiküszöbölhető, és jó néhány kutatási területen alkalmazható. Többek között a funkcionális morfológia, a településnövekedés, az urbanizációs ciklusok, valamint a települési szegregátumok vizsgálatánál nyújtanak segítséget az önkormányzatoknál tárolt szerkezeti és szabályozási tervek, ortofotók, építéshatósági és népességadatokat nyilvántartó adatbázisok. Az állami és az önkormányzati adatok felhasználását azonban törvény szabályozza, megnehezítve ezzel a kutatásokat.

2.2. A településfejlődés jellemzői

2.2.1. Az agglomerálódás és a szuburbanizáció általános jellemzése

A városok, illetve azok fejlődésének vizsgálata már korábban is egy igen jelentős ágát képezte a településföldrajzi kutatásoknak. A termelőerők fejlődésével fokozódott a munkamegosztás, melynek következtében megjelent a társadalom foglalkozási átrétegződése. Mivel ez a folyamat kezdetben a fejlett nyugati társadalmakat érintette, ezért először az Amerikai Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában jelentkezett, így a tanulmányok jelentős része is e térségek kutatásával foglalkozott (WALKER, R. A. 1981, FISHMAN, R. 1987).

A városfejlődés első szakaszát a népesség nagymértékű, tömeges városba özönlése jellemzi, melynek eredményeképpen megkezdődött a különböző társadalmi osztályok közötti szegregációs folyamat. A módosabb rétegek a város központjába tömörültek, így próbáltak elkülönülni a külső területekre szorult szegényebektől (ENYEDI GY. 1988).

Újabb változást hozott a közlekedés technikai fejlődése, a villamos, majd az autó megjelenése és elterjedése, mely elősegítette a belváros és a munkahelyek gyors és könnyű megközelítését a külső, periférikus területekről is. Ennek következménye a városfejlődés második szakasza, melynek sajátossága a tehetősebb társadalmi csoportok kiköltözése a városon kívüli, de közeli településekre. A csend, tisztaság, a forgalmas utaktól, a környezetszennyező üzemektől való távolság miatt az emberek egyre vonzóbbnak tartották ezeket a területeket. A kellemes környezet mellett az ingatlanárak is jelentősen befolyásolták a folyamatot, hiszen azok kedvezőbben alakultak a városközpontból kifelé haladva, ezáltal a befektetési szempont is felerősödött.

A város közelségéből adódóan ezek a települések többnyire megőrzik lakófunkciójukat. A lakosság a nagyvárosba jár dolgozni, leginkább ott veszi igénybe a különféle szolgáltatásokat, így a kertvárosokban csak a mindennapi igények kielégítésére létrejött szolgáltatások és a munkahelyek minimális köre jelenik meg (ENYEDI GY. 1988). Ugyanakkor egyes településeken ez napjainkra megváltozott, melynek háttérében a tehetősebb lakosság odaköltözése, illetve a fizetőképes kereslet növekedése áll. Így jó néhány alapszükségleten túlmutató szolgáltatás is megjelent például kutyakozmetika, fitneszterem, cukrászda.

A vezető társadalmi rétegek kiköltözése először az 1870–80-es években az USA-ban vált számottevővé, majd a XX. század elejétől több európai nagyváros környékén is megjelent. Virágkorát csak a II. világháború után érte el, amikor a „baby boom”-ot követően óriási lakásigény jelentkezett. Ebben az időszakban – állami beavatkozások és kedvező kamatú privát kölcsönök révén – a gazdagabb rétegek mellett már a középosztály is megjelent a városok körüli szuburbiákban. Ezáltal a szuburbiák még gyorsabb ütemben növekednek, a városközponttal szemben (FISHMAN, R. 1987).

A szuburbanizációt a dezurbanizáció, a városfejlődés harmadik szakasza követi. A folyamat még csak a nyugati, fejlettebb országokban jelentkezett, ahol a városmag helyett a népességnövekedés a vidéki, rurális térségekbe helyeződött át. Háttérében a távközlési technikák, eszközök fejlődése áll. Általa az otthon végzett távmunka is megoldottá vált. Az urbanizáció negyedik szakaszával kapcsolatban eltérő nézetek alakultak ki. Egyes szerzők a negyedik szakaszban újrávárosodást, azaz újabb városi népességkoncentrációt feltételeztek, így reurbanizációnak nevezték el. Ezzel szemben ENYEDI GYÖRGY (2011) az alábbi megállapítást nem fogadta el, megkérdőjelezi a negyedik szakasz létezését, kialakulását.

2.2.2. A térfolyamatok megjelenése hazánkban

Hazánkban a nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan – kicsit megkésve ugyan – a múlt század hetvenes éveiben jelent meg az agglomerálódás. Kezdetben a főváros körüli területeket érintette, és csak később jelentkezett a vidéki nagyvárosok környékén. A nyugati országokhoz hasonlóan, az infrastruktúra korszerűsödése nyomán, nálunk is megfigyelhető a népesség, az ipar és a szolgáltatások térbeli csoportosulása, mely révén a települések közelebb kerülnek egymáshoz, kapcsolataik erősödnek. „Az *agglomeráció*

területére az intenzív területfelhasználás, a beépítés viszonylagos sűrűsége a jellemző.”(KÖSZEGFALVI GY. 2006 p. 17.).

Az agglomerációval ellentétben a szuburbanizáció fogalmán a városi népesség és a tevékenységek dekoncentrációját értjük, mely által elővárosok, azaz szuburbiák alakulnak ki. Így a szuburbanizáció folyamata még fiatalabbnak mondható Magyarországon, hiszen az csak a rendszerváltás után, az 1990-es évek környékén indult meg (KÖSZEGFALVI GY. 2004), míg más szerzők az 1980-as évekre teszik a jelenség kiterjedését (pl. SÜLI-ZAKAR I. 1996; TIMÁR J. 1999). Fontos ugyanakkor azt is megemlíteni, hogy a hazai szuburbanizáció első jelei már az 1930-as években mutatkoztak – követve a nyugat-európai trendeket, de a szocializmus évtizedei megakasztották a folyamatot (ENYEDI GY. 2011). Az agglomeráció képét átalakítva a leglátványosabb térbeli folyamatnak számít, azonban a kiköltöző népesség és a lakóparkok számát, az ipari és kereskedelmi szuburbanizációt tekintve a fővárosi és a vidéki folyamatok léptéke jelentősen eltér egymástól (KÖSZEGFALVI GY. 2004).

A szuburbanizációs folyamatok megjelenése hazánkban a kutatók érdeklődését is felkeltette. Számos tanulmányt publikáltak, több közülük csak egy-egy nagyobb várost és környékét vizsgálta. Budapestet DÖVÉNYI ZOLTÁN és KOVÁCS ZOLTÁN (1999), Debrecent SÜLI-ZAKAR ISTVÁN (1996), míg Pécsét BAJMÓCY PÉTER (1999) vizsgálta; a hazai nagyvárosok, illetve az elméleti kérdések vizsgálata kapcsán pedig TIMÁR JUDIT (1994, 1999, 2002) említhető meg.

SÜLI-ZAKAR ISTVÁN (1996) megállapítása szerint: *„az urbanizált népesség a nagyvárosok környékére költözik, s itt lakik. Ez az ún. „alvóvárosi” lakosság a nagyvárosba jár dolgozni, ott veszi igénybe a legkülönbözőbb szolgáltatásokat, de állandó lakhelyéül a környező kertvárosi területeket, vagy az „agglomerációs gyűrű” valamelyik települését választja. A modern agglomeráció jellemző vonása ugyanis az, hogy míg a központi városban főleg a magas szintű szolgáltatások, és az üzleti élet munkahelyei összpontosulnak, addig a városkörnyéki településeknek lakóhelyszerepe erősödik meg, s így a településeggyüttes külső településeiben gyorsan növekszik a lakosság, a központi városban pedig általában csökken vagy stagnál.”* (SÜLI-ZAKAR I. 1996, p. 257.).

Ezt a megállapítást igazolják BAJMÓCY PÉTER (2014) számításai is, miszerint a lakosság decentralizációja révén 1990 és 2001 között a főváros népessége rohamosan, a közép- és nagyvárosoké lassan fogyott, ugyanakkor a Budapest és a vidéki nagyvárosok körüli szuburbán települések népessége jelentősen gyarapodott. A hazai migrációs trendeken belül a szuburbán jellegű költözések váltak a legkarakteresebb területi

demográfiai folyamattá (DÖVÉNYI Z. 2009). Más európai országok fővárosai körül is megfigyelhetők e térfolyamatok és azok hatásai. Ilyen például az ingázás, mely az elmúlt két évtizedben jelentősen felerősödött, illetve más társadalmi csoportokat érintett. Míg a rendszerváltás előtt az ipari szektorban dolgozók, addig napjainkban a magasabb társadalmi osztályok tagjai ingáznak nap mint nap a lakó- és a munkahelyük között (KRISJANE, Z. et al. 2012).

A szuburbanizációval párhuzamosan egyfajta szegregáció is megjelenik a különböző társadalmi-gazdasági csoportok között. A főváros környékén több olyan elzárt lakópark is található, ahol a lakók csak a védett és megfigyelt beléptető kapun keresztül juthatnak be a lakópark területére. Ezek elsődleges célja a biztonság, azonban az ide kiköltözők számára sokkal fontosabb a presztízs, a társadalmi homogenitás és a környezet minősége. Tipikus példája ennek a piliscsabai Magdolna-völgy, mely megmutatja, hogy a tehetősebb társadalmi rétegek hogyan különülnek el hatékonyan a többségi társadalomtól, és hogyan lehet sikeresen privatizálni a nyilvános helyeket (KOVÁCS, Z. – HEGEDŰS, G. 2013). A vidéki nagyvárosainkban nincsen ennyire éles térbeli szegregálódás, bár megjelennek hasonló törekvések (pl. a debreceni Liget-lakópark esetében).

BAJMÓCY PÉTER (2014) szerint 2001 és 2006 között ellentétes folyamat indult meg néhány nagyváros agglomerációjának szélén, mely 2006–2011 között folytatódott. Ez alapján napjainkra a szuburbán zónák összezsugorodtak, egyes városok környékén pedig el is tűntek. Ezzel beindult a városfejlődés következő szakasza, a reurbanizáció, melynek eredményeként a nagyvárosok népessége újra növekedni kezdett. Ezek a folyamatok területileg különbözőek, illetve egy nagyváros környékén is eltérőek lehetnek. Van olyan település, amelyik lakosságszáma növekszik, egy másiké pedig csökken. Így elmondható, hogy egyrészt bővül, másrészt pedig zsugorodik a szuburbán zóna.

2.2.3. A magyarországi nagyvárosok és környékük tipizálása

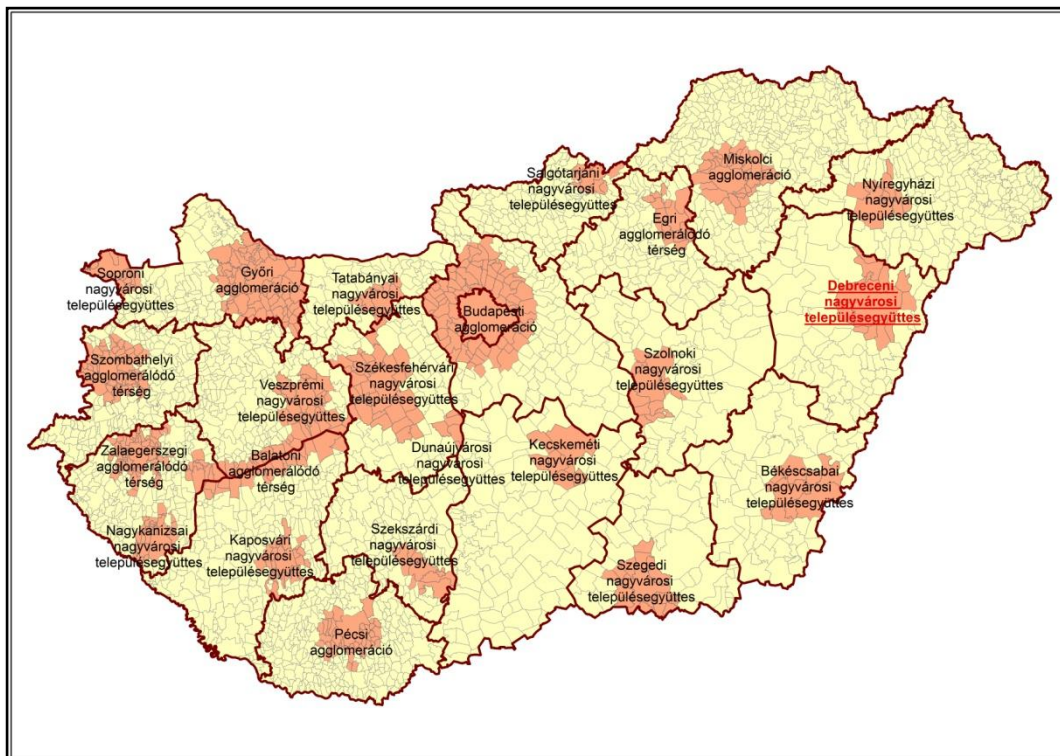
A nagyvárosok és a hozzájuk számos szállal kapcsolódó térségek együttes figyelembevétele, illetve tervezésben való integrált kezelése érdekében több elképzelés és konkrét lehatárolás is született (FARAGÓ L. 2008; PÉNZES J. et al. 2014).

Ennek alapján hazánkban a kutatók a településképződményeket három csoportba osztják a településrendszer strukturális átalakulását, illetve annak előrehaladottságát tekintve. Megkülönböztetjük az agglomerációkat, az agglomerálódó térségeket és a településegységeket.

- Agglomerációnak az olyan településstruktúrát tekintik, amelyre a népességnövekedés és a lakásépítési tevékenység jellemző. A nagyváros zsúfoltsága, környezetének szennyezettsége miatt kiköltözés figyelhető meg a központot övező településekre, valamint a más térségekből származó bevándorlás is ideirányul. A központ és a körülötte lévő települések között funkcionális kapcsolatok jönnek létre, hiszen a különféle szolgáltatások (oktatási, egészségügyi, gazdasági, kereskedelmi, kulturális) többsége a központban koncentrálódik. Ennek eredményeként a környező települések aktív munkavállalóinak munkahelyei is a központban találhatók. Az intenzív népességgyarapodás eredményeként a települések egymást érintik, összenőnek, így egy összefüggő településtest jön létre. Az agglomerációra jellemző a fejlett vonalas infrastruktúrárendszer, mely összefogja az agglomeráció egész területét (KOVÁCS T.–TÓTH G. 2003).
- Az agglomerálódó térségekben is felfedezhetők ezek a folyamatok, de még nem tekinthetők befejezettnek. Már megfigyelhető számszerű növekedés mind a népességszámot, mind a lakásépítési tevékenységet tekintve, azonban az agglomerációktól eltérően még nem alakult ki összefüggő településtest, melyet leginkább az infrastruktúra kiépítettsége és a természetföldrajzi adottságok befolyásolnak. Amennyiben az agglomerálódási folyamat intenzíven tovább folytatódik, abban az esetben az ilyen jellegű térségekben is agglomerációk kialakulásával lehet számolni (KOVÁCS T.–TÓTH G. 2003).
- A településképződmények harmadik csoportját alkotó településegységek esetében csak kismértékű vagy hiányosan összenőtt településtestről beszélhetünk. Ezt szintén a fentebb említett tényezők (infrastruktúra kiépültsége, szerkezete, természetföldrajzi adottságok) befolyásolják. Emellett igen meghatározó lehet a funkcionális és a gazdasági kapcsolatok jellege, intenzitása, illetve a lakóhely és a munkahely közötti ingázás, amelyek pozitívan hathatnak, ezáltal erősíthetik a folyamatot (KOVÁCS T.–TÓTH G. 2003).

Magyarországon az 1980-as években kezdtek el foglalkozni a településegységek kijelölésével. Ekkor 32 agglomerációt, agglomerálódó térséget, urbanizálódó térséget, városkörnyéki településegységet, várospárt és város-hármast határoltak le. Későbbi felülvizsgálat során a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) csökkentette számukat, mivel a fejlődés üteme elmaradt a várttól (KOVÁCS T.–TÓTH G. 2003). A KSH napjainkban négy

agglomerációt, négy agglomerálódó térséget és 13 településegységet tart számon, melyekbe összesen 386 település tartozik. A hazai településszerkezetben lezajló folyamatok követése érdekében a 2011-es népszámlálási adatok különféle társadalmi és gazdasági mutatói alapján a legfrissebb felülvizsgálatot TÓTH GÉZA (2014) végezte el (1. ábra), aki szerint megjelent a nagykanizsai és a dunaújvárosi településegységek is. Emellett TÓTH G.–NAGY Z. (2014) a budapesti agglomeráció felülvizsgálatát javasolják.

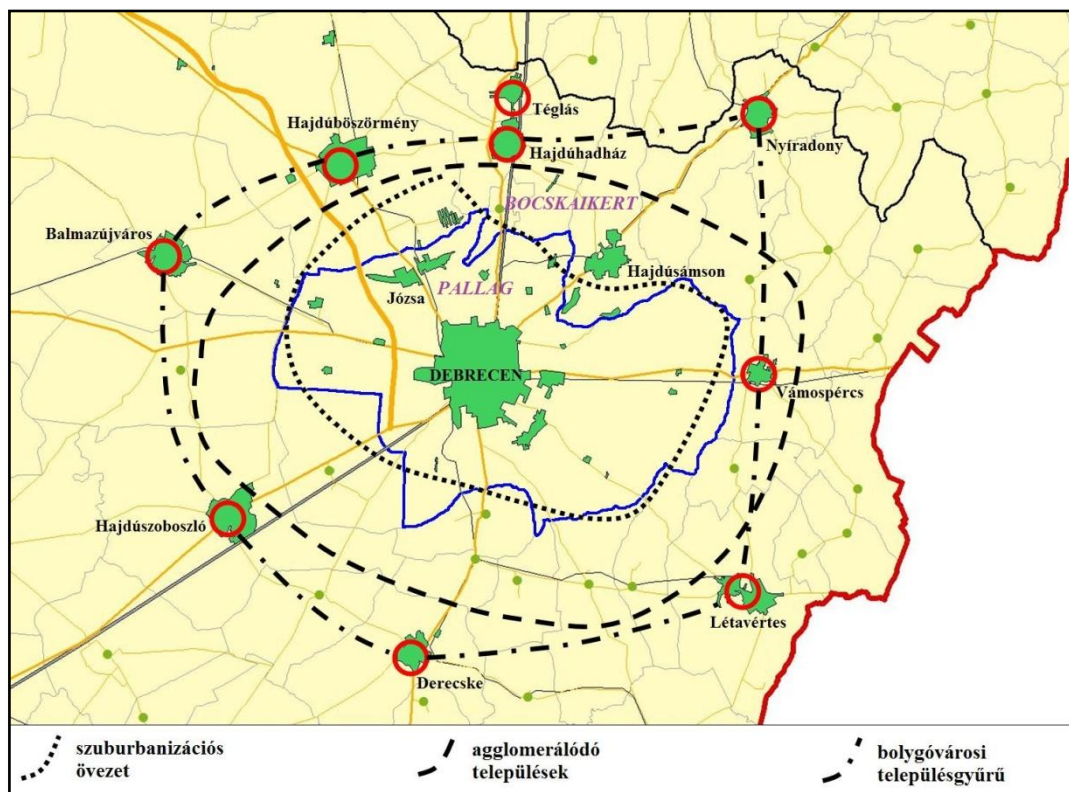

1. ábra. Agglomerációk, agglomerálódó térségek, településegységek (saját szerkesztés TÓTH GÉZA [2014] adatai alapján)

2.2.4. Debrecen térségének szuburbanizációs folyamatai

Debrecen és környékén – a volt szocialista országok nagyvárosaihoz hasonló módon – az agglomerációs gyűrű alvóvárosaiba való kitelepülési folyamat az infrastrukturális elmaradottság visszatartó ereje miatt csak az 1980-as évek elején indult meg (TÓTH J. 1988; SÜLI-ZAKAR I. 1996). Az agglomeráció kialakulatlanságát Debrecen város nagyméretű közigazgatási területe (461,66 km²) is magyarázhatja, mivel a település közigazgatási határán belül bőven volt hely a terjeszkedésre, így az elfedte a szuburbanizációs jelenségeket. Emiatt Debrecen szuburbanizációs folyamatai a közigazgatási határon belül, a környező tanyás területeken (Haláp, Nagycsere), valamint a városhoz lazábban kapcsolódó külső kertségeken (Pallag, Bánk, Pac, Nagymacs) jelentek

meg kezdetben. Az önálló településként létező Józsat is érintette ez a folyamat, melyet 1982. január 1-jei hatállyal Debrecenhez csatoltak. A város külterületeire és egyéb belterületeire való kiköltözés során a város központi belterületének lakossága csökkent, ugyanakkor a szuburbanizációs övezetek lakossága nőtt. Ezt igazolják BAJMÓCY PÉTER (2014) által az 1990–2011 közötti időszakra végzett, a vidéki település(rész)ek népességnövekményére vonatkozó számítások is. Az országos eredmények alapján Józsa az első helyre került, a vizsgált időszakban népessége több mint 3600 fővel növekedett. Emellett jelentősen befolyásolta az agglomerálódás folyamatát a Debrecen körüli települések mérete, hiszen azok nem apró- vagy kistelepülések, hanem leginkább nagy népességszámú mezővárosok (DOROGI Z. 2009).

2. ábra. A debreceni településegység felépítése (SÜLI-ZAKAR I. 1996 nyomán, átszerkesztve)

A leírtakból arra következtethetünk, a 2. ábra viszont egyértelműen mutatja, hogy a Debrecen körül fekvő települések két agglomerációs csoportot alkotnak. A 16 településből álló gyűrűt nyugat-északnyugaton városi funkciókkal rendelkező kisvárosok alkotják, melyek Debrecenhez csak felsőfokú szerepköre miatt kötődnek. Ezzel szemben a várostól keletre kisebb községek találhatók, melyek szorosabban kapcsolódnak a különböző funkciókat ellátó megyeszékhelyhez. Ennek megfelelően a jövőben várhatóan eltérő lesz a

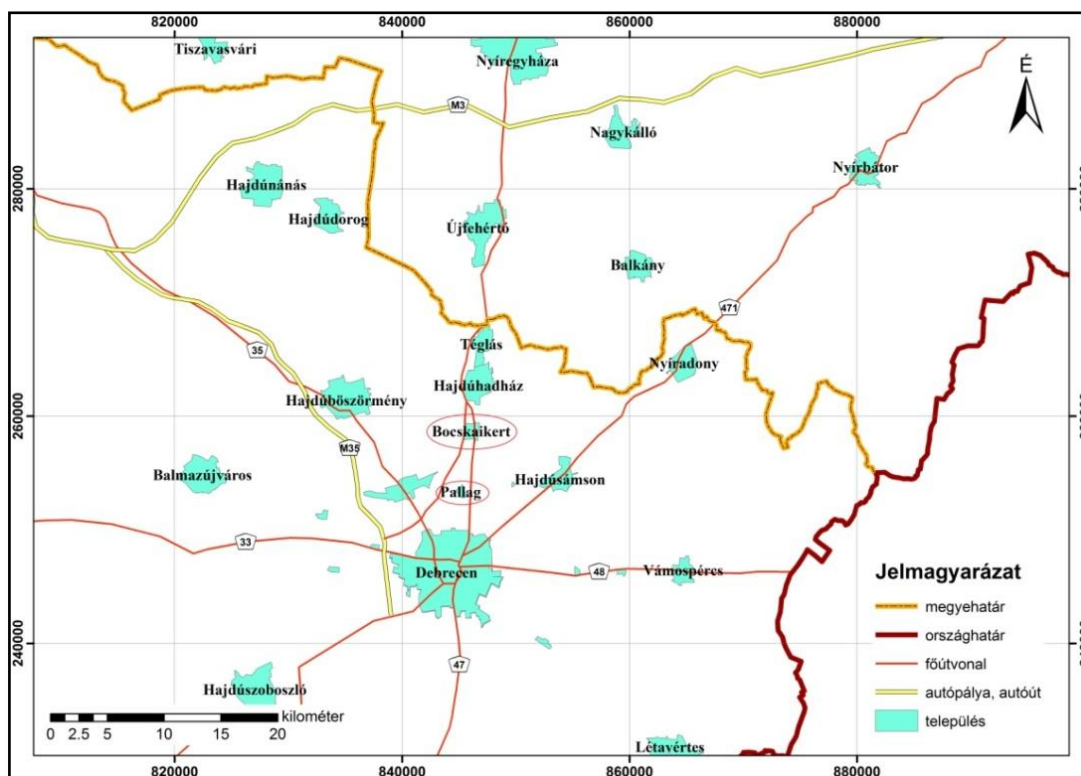
belső agglomerációs gyűrű és a külső bolygóvárosi gyűrű demográfiai viselkedése. A megyeszékhelyhez közelebb elhelyezkedő, tehát a belső agglomerációs gyűrű településeinek esetében intenzívebb népességyarapodás várható, mely leginkább Nagyhegyest, Ebest, Mikepércset, Sárándot, Vámospércset, Hajdúsámsont és Bocskaikertet érinti. Ezzel ellentétben a távolabb fekvő bolygóvárosi településgyűrű településeiben, mint Hajdúböszörmény, Balmazújváros, Hajdúszoboszló, Derecske, Létavértes, Hajdúhadház, Téglás, Nyíradony lassúbb népességnövekedés, de mindenképpen demográfiai stabilitás várható (SÜLI-ZAKAR I. 1996).

Ezt igazolja a Hajdú-Bihar megye Területfejlesztési Konceptióját Megalapozó Feltáró-értékelő Vizsgálat (2013), miszerint Hajdú-Bihar megye az ország negyedik legnépesebb megyéje. 2000-hez képest a Hajdúhadházi és a Debreceni kistérség kivételével a kistérségek népessége csökkent, melynek hátterében a természetes fogyás és a migrációs veszteség állt **(I1)**.

2.2.5. Bocskaikert és Pallag földrajzi elhelyezkedése és történelmi fejlődésének bemutatása

Bocskaikert község Hajdú-Bihar megyében, Debrecentől 12 km-re, Hajdúhadháztól 5 km-re fekszik. A sakktáblaszerűen kialakított települést észak–déli irányban a 4. számú főútvonal szeli ketté, keleti határát a 100-as számú Budapest–Debrecen–Záhony vasúti fővonal képezi (3. ábra). Bocskaikerthez két külterületi lakott településrész is tartozik, Rákóczikert és Monostordülő, melyekre azonban jelen dolgozatban nem térek ki.¹ A mintaterület a tájföldrajzi lehatárolás szerint a Dél-Nyírség kistájhoz tartozik, melynek szerepe a talajtani adottságok vizsgálatánál, illetve az erre épülő területhasznosításban jelentős, hiszen a nyírségi területekre jellemző homoktalajok meghatározó szerepet játszottak (játszanak) a település életében, gazdálkodásában.

¹ Az említett két külterületi településrész a belterülettől egyértelműen elkülönül mind funkcióját, mind társadalmi jellemzőit tekintve, ezért nem kívántam a vizsgálatba bevonni őket.

3. ábra. A mintaterületek elhelyezkedése (saját szerkesztés)

Az első írásos feljegyzés, mely a XII. század második feléből maradt fenn, Szabolcs vármegyéhez tartozó erdőségként említi a területet. Ezután a XIV–XV. században több földesúr birtokává vált: Debreczeni László, a Dózsa család, csak néhányat említve közülük, 1477-ben pedig Szilágyi Erzsébet vásárolta meg (LŐRINCZ J. 1996).

A török időkben a település névadója, Bocskai István a fegyverforgatásban jártas, marhapásztorkodással foglalkozó hajdúkat felfogadva szállt szembe a török csapatokkal, majd pedig harcolt a Habsburg elnyomás ellen. A később fejedelemmé választott Bocskai István a hajdúknak szolgálatukért cserébe szabadságlevelet nyújtott át, mellyel hivatalosan is letelepítette őket, valamint nemesi jogokat és adómentességet adományozott nekik. „*Bocskayt és a hajdúkat egymásnak teremtetten az Isten. Össze is fonódott nevük annyira, hogy a történelemben közös fogalomként ment át.*” (NAGY S. 1928, p. 9.).

A község mai területén már a XVIII. században országos jelentőségű kereskedelmi és hadi utak vezettek keresztül, melyek mentén több fogadó és csárda szolgált pihenőhelyül. Egyik ilyen a híres Dugó csárda, melynek építését az 1760-as évekhez vezetik vissza. Az épület még ma is áll, korábban iskola volt, jelenleg óvodaként működik (LŐRINCZ J. 1996).

A későbbi történetírásban Bocskai kert mai területe, ezen belül is a főút és a vasút közötti része, mint Dorogiás mezeje vagy Dorogiás-dűlő szerepel. Ezt a területet 1888-ban néhány debreceni és hajdúhadházi lakos parcellázta fel, akik a futóhomokos területet

alkalmasnak találták szőlő- és gyümölcsstermesztésre. A rendezett Bocskaikertet, mint hegyközséget – a Debreczen-Nagyvárad *Értesítő* 1899. március 5-ei cikke szerint – 1899. február 21-én hozták létre (KOMORÓCZY GY. 1972).

Bocskaikert első tulajdonosa Poroszlay László debreceni bankigazgató, kormányfőtanácsos és családja volt. Őket követte Debrecen tehetősebb polgársága: tisztviselők, tanárok, katonatisztek, vasúti alkalmazottak. Az erdővel körülvett zártkert jellegű település gyorsan fejlődött, a szőlő- és gyümölcsöskertek mellett egyre inkább lakó- és üdülőházak is megjelentek. A csendes, nyugodt környezetnek köszönhetően a múlt században több neves művész talált itt alkotói csendet. Itt élt és dolgozott: Németh László író, Gulyás Pál debreceni költő és Dienes János festőművész, akiknek emlékét a településen egykori házuk és a róluk elnevezett utcák őrzik **(I2)**.

Bocskaikertet a II. világháború után a tőle 5 km-re fekvő Hajdúhadházhoz² csatolták, azonban – a területgyarapodás ellenére – fejlesztésével a város nem foglalkozott, külterületként kezelte. Lakosainak száma gyors ütemben növekedett. A rendszerváltás előtt már csaknem elérte az 1000 főt, majd három év múlva már 1350 főt írtak össze.

A település felismerte fejlődési lehetőségeit, melyet Hajdúhadházhoz csatolva nem tudott megvalósítani. Így az 1991. február 21-én létrehozott bocskaikerti lakóközösség egy nyilatkozatot adott át Hajdúhadház Önkormányzatának, amelyben létszámarányos költségvetést és annak helyi felhasználását kérte (LŐRINCZ J. 1996).

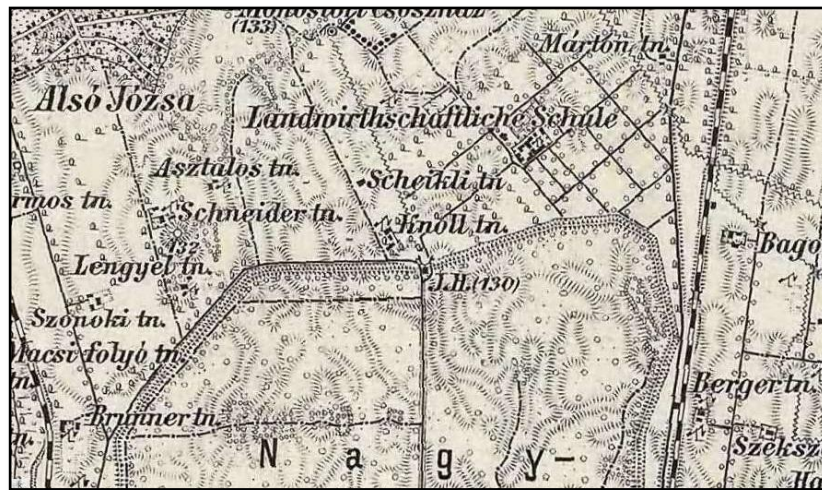
A továbbra is fennálló meg nem egyezés miatt 1992. november 8-án megrendezésre kerülő népszavazáson a lakosság egy független település létrehozása mellett döntött. Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke 1993. október 15-én nyilvánította Bocskaikertet önálló községgé. Ezt követően Bocskaikert „élete” lendületes fordulatot vett, és nem csak megyei, hanem országos szinten is az egyik legdinamikusabban fejlődő településsé vált.

Debrecen-Pallag Bocskaikerthez hasonlóan a várostól északra fekszik, közvetlenül a Nagyerdő peremén. A településrész keleti szegélye mentén halad el a 4. számú főút vonal, melynek pallagi leágazása kettészeli a településrészt, és így közvetlen elérést biztosít Debrecennel.

² Hadház, az 1936-ban elvesztett városi rangját a rendszerváltás időszakában, 1989. március 1-én a szomszéd településsel, Téglással történő egyesítést követően nyerte el újra, Hadháztéglás néven. A két település különválását követően, 1991. május 1-én Hajdúhadház önállóan is megkapta a városi címet. Ez alapján Hajdúhadház is egy fiatal városnak mondható **(I3)**.

Azonban Bocskaikert hosszú évszázadokra visszanyúló történelmével ellentétben Pallag településrész múltjáról alig akadnak források, mely részben betudható sokáig jelentéktelen mivoltának. A korábban földesúri kézben lévő területeket, többek között Pallagot is, Debrecen városa vette zálogba. A terület XIX. század elején gulyajáró legelő volt, melynek közlegelő jellege 1836-ban szűnt meg. A tanyásodás is igen későn, csak az 1800-as évek második felében jelent meg (SÜLI-ZAKAR I. 1996).

Pallag történetében nagy áttörést jelentett az 1867 júliusában megnyílt földműves iskola (Landwirtschaftliche Schule), mely lehetőséget adott a gazdáknak, hogy gyermekeiket a mezőgazdaság tudnivalóira taníttathassák. Az 1901-ig működő iskola megjelent a III. katonai térképezés szelvényén (4. ábra) is (14).

4. ábra. Debrecen-Pallag a III. katonai felmérés szelvényén (14)

A XIX. század végén megkezdődött az elszegényedők kiköltözése, melynek eredményeként a tanyalakók száma rohamosan növekedett. 1868-ban még csak 241 fő élt a pallagi tanyákon. Számuk 1910-re 478 főre, azaz csaknem a duplájára gyarapodott, majd 1920-ra a tanyákon lakók száma tovább nőtt (804 fő) (SZABÓ I. 1929).

1924-től a gyógyfürdő és Pallag között közlekedő 3-as jelzésű villamosvonal közvetlen kapcsolatot teremtett Debrecen és Pallag között, mely egészen a '70-es évek elejéig működött. A korábbi próbálkozások után, az 1960-as évek elején a városi tanács a magas számú tanyai lakosság összeszervezése érdekében nyolc tanyaközpontot jelölt ki, köztük Pallagot is, melyeket az 1970-ben elfogadott általános rendezési terv úgynevezett egyéb belterületeknek (fejlesztendő településrészek) nevezi.

3. Anyag és módszer

A kutatást a témához kapcsolódó szakirodalom megismerésével kezdtem. A könyvtári és levéltári anyag gyűjtésével párhuzamosan a népesség és a lakásállomány változására vonatkozó statisztikai évkönyveket, adatsorokat vizsgáltam ³. Az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) és a KSH adatbázisából kigyűjtött adatokat táblázatokba rendeztem, diagramokon, grafikonokon ábrázolva szemléltettem a változásokat.

3.1. Terepi felmérésen alapuló vizsgálatok

Több alkalommal terepi bejárást végeztem, hogy közelebbről megismerkedjem a kevésbé ismert településrészekkel. A komplexitásra és az eredményességre törekedve a terepbejárások során beszélgettem a településen élőkkel, valamint Bocskai kert esetében a település társadalmi-gazdasági problémáinak, helyzetének megismerése érdekében interjút készítettem a polgármesterrel. Az interjú során adott válaszok és a terepbejárások segítettek a település, illetve a településrész alaposabb megismerésében.

A felméréshez szükséges dokumentumokat, térképeket, rendezési terveket a települési önkormányzatok bocsátották a rendelkezésemre. A kiválasztott, tanulmányozni kívánt szempontokat tartalmazó felmérőlap (*1. melléklet*) elkészítése után a felmérésre több alkalommal került sor. Bocskai kertet 2013 őszén, míg Pallagot 2014 augusztusában jártam be, melynek keretében megvizsgáltam a terület minden földrészletét, ingatlanát. Ez Bocskai kert esetében mintegy 1350-et tett ki, Pallagon kb. 200 földrészletet jelentett. A felmérés során többek között feljegyeztem az épületek építési évét, típusát és vertikális tagoltságát, a kertek hasznosítását, jellegét, valamint a melléképületek jelenlétét és funkcióját. Emellett ellenőriztem a ház- és helyrajzi számok pontosságát, valamint fotódokumentációt is készítettem. Ebből a vizsgálatból származnak a kutatásomat segítő elsődleges adatok.

3.2. Felhasznált adatbázisok és azok geoinformatikai alkalmazása

A felméréseket adatbevitel és számítógépes feldolgozás követte. A kutatás során nyert elsődleges adatokból megkezdtem a dolgozat alapjául szolgáló adatbázis kiépítését. A

³ Tapasztalatom szerint előfordul, hogy a különböző nyilvántartások és statisztikai adatbázisok más-más adatokat tartalmaznak, melyek számottevően eltérhetnek egymástól. Így jelentős problémát okozott számomra annak eldöntése, hogy egyáltalán mi tekinthető megbízható adatnak.

Bocskai kert belterületére vonatkozó legfrissebb, 2013. évi vektoros kataszteri térkép adatainak oktatási célú felhasználását a Vidékfejlesztési Minisztérium engedélyezte számomra, és azokat a Hajdú-Bihar Megyei Földhivatal bocsátotta rendelkezésemre.⁴ (Az adatok felhasználásáról szóló engedélyt a 2. *melléklet* tartalmazza.) Debrecen-Pallag vektoros állományát a kapott szabályozási terv vetületbe illesztésével és digitalizálásával állítottam elő. Ezt követően ArcGIS programban rögzítettem a felmérésekből származó attribútumadatokat, és tematikus térképeken ábrázoltam az egyes kategóriák térbeli eloszlását.

3.3. Térbeli elemzések geoinformatikai alapon

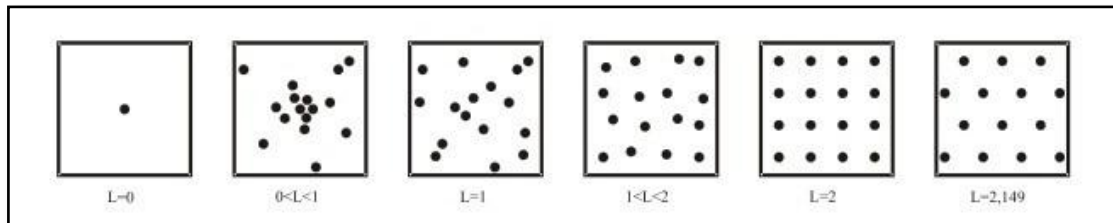
Ezután az adatokat a QGIS programban is elemeztem, ahol a legközelebbi szomszéd módszert és az átlag koordináták műveletet használtam. Az előbbivel a különböző típusok legközelebbi szomszéd indexét számoltam ki, mely csak pont típusú fedvényen végezhető el. Így a poligon típusú földrészleteimet, azok középpontja alapján, adatkonverzióval pont típusú fedvénné alakítottam át. Majd az egyes típusokat lekérdezéssel külön rétegekre bontottam, hogy az index kiszámítható legyen. Az átlag koordináták művelet segítségével a különböző típusok középpontját kalkuláltam ki, ez azonban poligon fedvényen is gyorsan elvégezhető.

A külföldi kutatók körében nagy hagyománnyal rendelkező legközelebbi szomszéd analízis módszert előszeretettel használják a társadalomföldrajzi kutatásokban, de alkalmazása először az ökológiában jelent meg. Az utóbbi évtizedekben már hazánkban is találunk példákat az alkalmazására, ezeknek a leírásából ismertem meg én is a módszer jellemzőit és alkalmazási lehetőségeit (CZIRFUSZ M.– SZABÓ P. 2008).

A legközelebbi szomszéd analízis egy matematikai, geometriai alapokra épülő, a területi autokorrelációhoz hasonló, a térbeli konfigurációt egy számmal jellemző módszer. Segítséget nyújt a különböző, pontalakzatként értelmezhető jelenségek konfigurációjának megállapításához. A modell lényege, hogy egy adott területen a pontok eloszlásáról számszerűsített információt ad, melyből megállapítható, hogy az egyes jelenségek koncentráltan, szabályosan vagy véletlenszerűen helyezkednek-e el (5. *ábra*) (PFENING V. 2010).

⁴ Az állami térképek és adatbázisok kibocsátásáról, illetve azok felhasználásáról törvény rendelkezik, mely alapján a belterület teljes egészében díjmentesen nem bocsátható rendelkezésre. Így a dolgozatomban megjelent tematikus térképek nem fedik le maradéktalanul Bocskai kert teljes belterületét, a település mintegy 70%-át ábrázolják. A levágás Bocskai kert nyugati részét érintette. A térkép felhasználásáról szóló engedélyt mellékletként csatolom.

„Az L hányados a dimenziótlan, úgynevezett legközelebbi szomszéd index. Értékkészlete 0 és $2,149$ közötti. A nullához közeli értékek koncentrált elrendeződésre utalnak... a véletlenszerű elrendeződés esetében pedig 1 körüli értéket kapunk. Az 1 feletti értékek már a szabályos elrendeződés irányába mutatnak, szabályos négyzetrácsnál $L=2$, szabályos háromszögrácsnál pedig $L=2,149$, (CZIRFUSZ M.– SZABÓ P. 2008, p. 283.).

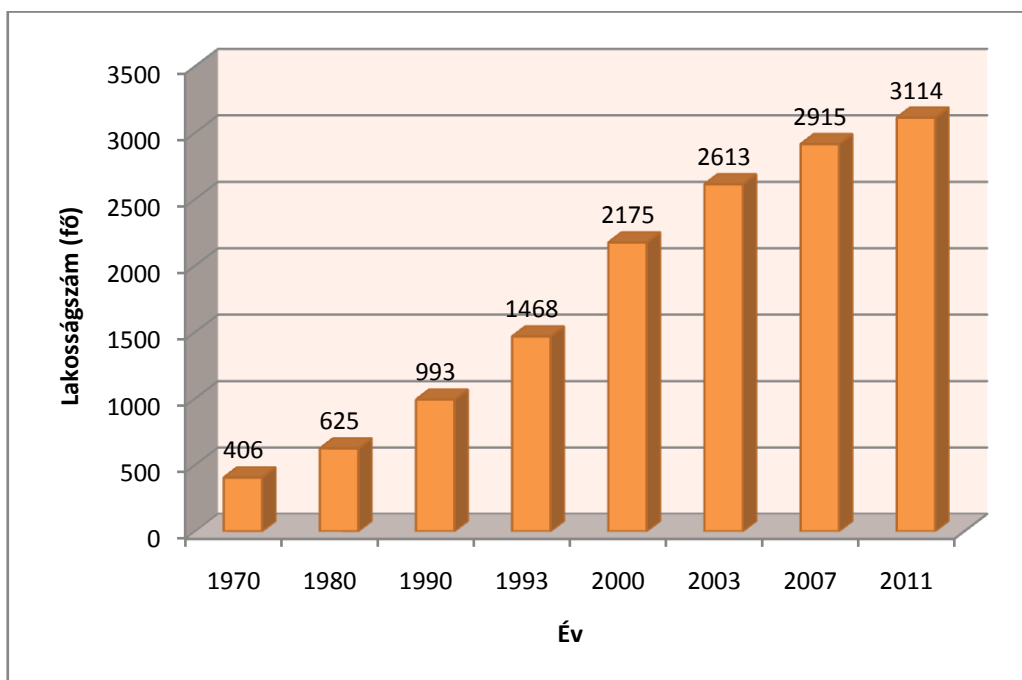

5. ábra. A legközelebbi szomszéd index (L) különböző értékeihez tartozó jellegzetes pontalakzatok (CZIRFUSZ M.– SZABÓ P. 2008)

4. Eredmények bemutatása

4.1. A szuburbanizálódás jelenségei a vizsgált területeken

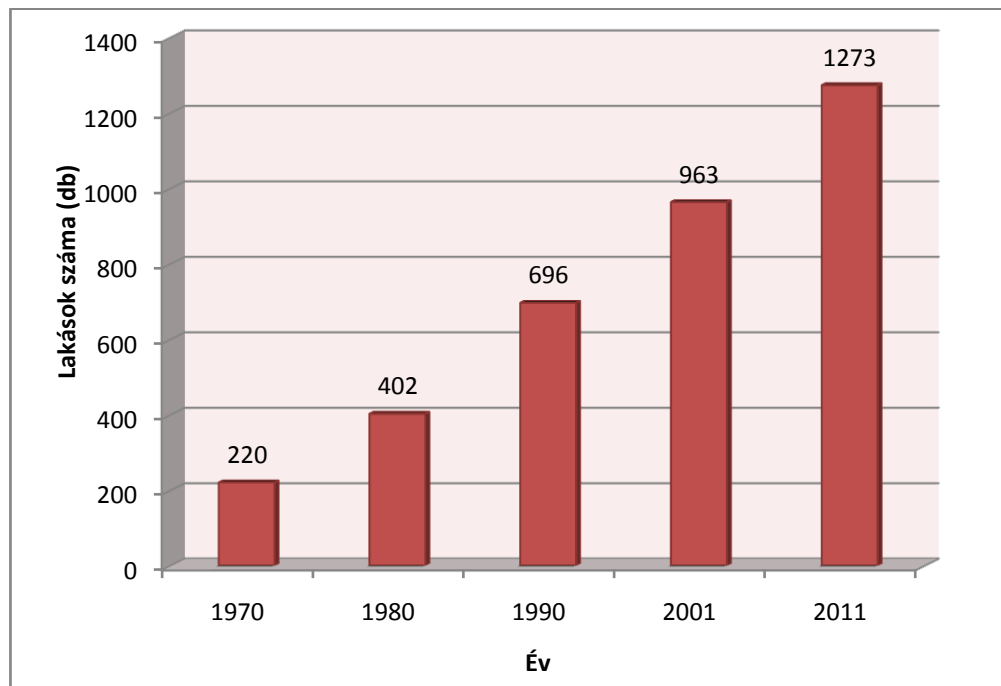
Bocskai kert már a 1990-es évek elején 1000 főt meghaladó állandó lakossággal bírt (6. ábra). A korábbi évekhez képest már ekkor megfigyelhető egyfajta növekedés, de az igen szerény mértékű volt. A Hajdúhadház „árnyékában” lévő településrész ekkor még fejletlennek mondható. Jelentős áttörés az önállóvá válást követően jelentkezett. Kiépült a közműhálózat, javult az infrastruktúra fejlettsége, melynek eredményeként a népességszám az elmúlt két évtizedben megháromszorozódott. A sikerhez szintén hozzájárult az alapvető ellátási formák és szolgáltatások megjelenése és rohamléptékű fejlődése is. Helyet kapott Bocskai kertben az alapfokú oktatás, fellendült a társadalmi és az egyházi élet, megjelent a vendéglátás, a kereskedelem és a különféle szolgáltatások.

6. ábra. Bocskai kert népességének változása 1970–2011 között (fő)
(saját szerkesztés a KSH adatai alapján)

Mindkét vizsgált terület előnyét Debrecen közeli fekvése, annak könnyű és gyors megközelíthetősége jelenti. Ennek szerepe Bocskai kertben a Debrecen elkerülő szakasz, a 354. számú út megépítésével még inkább fokozódott. A településre költözők számára fontos szempont a rövid utazási idő, mely alatt a városban található munkahelyeket, szolgáltatásokat, oktatási, egészségügyi és egyéb intézményeket érhetik el. Ezt bizonyítják a KSH népszámlálási adatai is, miszerint Bocskai kertben 2001-ben a 768 foglalkoztatott

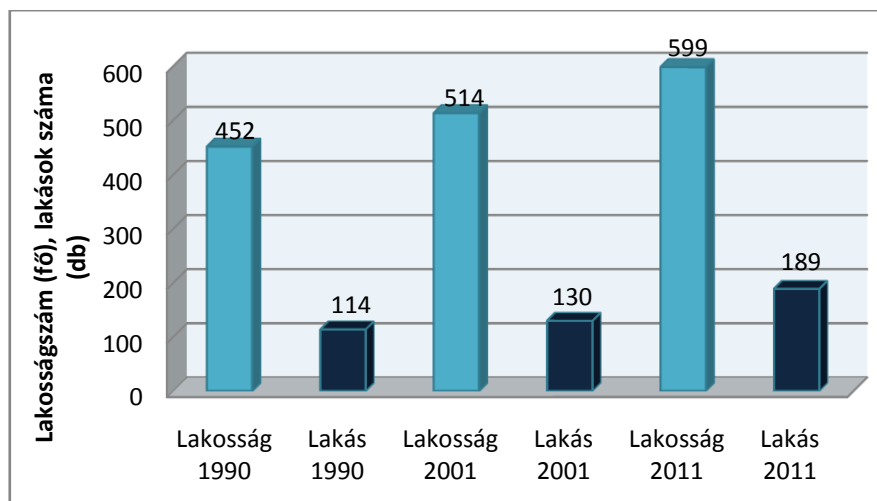
közül 455-en jártak Debrecenbe dolgozni és csak 172-en dolgoztak helyben. 2011-ben 1161 foglalkoztatott lakott Bocskaikertben és közülük 641 ingázott Debrecenbe és 268 volt a helyben dolgozó. Emellett meghatározó szempont a kertvárosi környezet adta nyugalom, a csend, a tiszta és friss levegő, melyeket a zsúfolt és forgalmas belvárosban, illetve a lakótömbökben nem kapnak meg. Sokak számára fontos a kertgazdálkodás is, a napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kapó környezet- és egészségtudatosság miatt relevánsnak tartják a saját zöldség- és gyümölcsstermesztést.

7. ábra. A lakásállomány változása Bocskaikertben 1970–2011 között (db)
(saját szerkesztés a KSH népszámlálási adatai alapján)

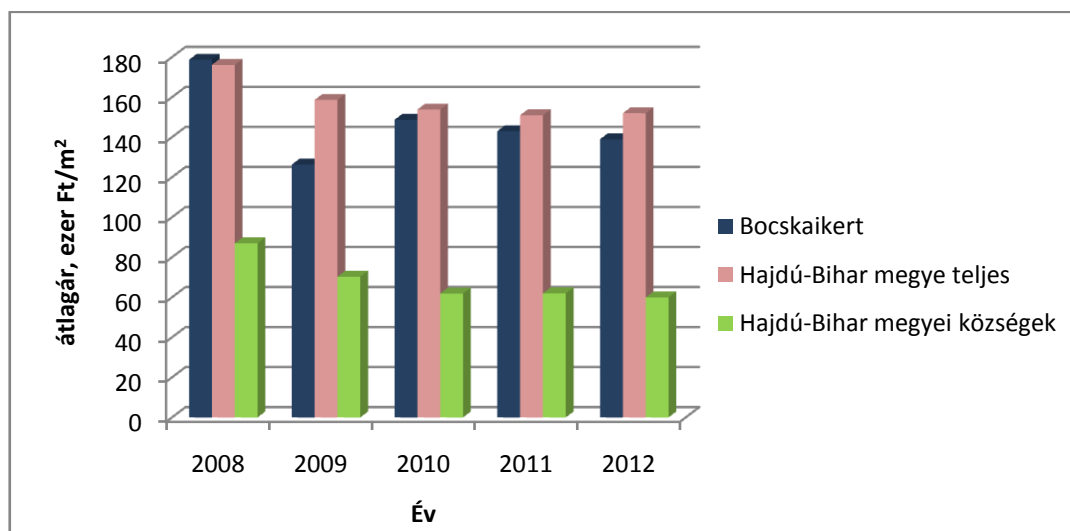
A fentebb említettek alapján elmondható, hogy Bocskaikert népességszáma az erős agglomerációs hatás következtében növekszik, mely az épített lakásállomány alakulására is kihat. A 7. ábrán jól kirajzolódik a lakások számának jelentős bővülése.

Ezzel ellentétben Pallagon nem figyelhető meg ilyen gyors és nagymértékű változás. A 8. ábrán látható egy a bocskaikertnél jóval lassabb ütemű növekedés mind a lakosságszám tekintetében, mind pedig a lakásépítést vizsgálva.

8. ábra. Debrecen-Pallag lakosságszámának (fő) és lakásállományának (db) változása 1990–2011 között (saját szerkesztés a KSH népszámlálási adatai alapján)

Nem utolsó sorban presztízst is jelent a kitelepülők számára. Pallag esetén ez nagyobb jelentőséggel bír, de még így sem olyan mértékűt, mint amekkorát pl. Józsa ad. A telekárakból és a telkekre épülő házak jellegéből megállapítható, hogy az újonnan letelepülő családok jó egzisztenciális viszonyok között élnek és biztos anyagi háttérrel rendelkeznek (PÉNZES J. 2011). A 9. ábrán jól látszik, hogy Bocskai kert ingatlanjai – más Debrecen környéki szuburbanizációs céltelepülésekhez hasonlóan (pl. Ebes, Mikepércs) – túlértékelődtek a 2008-as gazdasági válság előtt. Az ingatlanárak meghaladták még a Debrecen kiugró értékeit tartalmazó megyei adatokat is. A válság hatására igen jelentősen estek az ingatlanárak, de még így is elmondható, hogy több mint kétszeresen meghaladják a Hajdú-Bihar megyei községi átlagot. A szerény ingatlanpiaci forgalom miatt Debrecen-Pallagra nem állt rendelkezésre adat az ingatlanárakról.

9. ábra. Bocskai kert ingatlanárainak alakulása 2008–2012 között (saját szerkesztés a KSH adatai alapján [KSH Ingatlanadattár])

4.2. A terepi felvételezésen alapuló vizsgálat eredményei

A kutatás során sikerült feltárnom mind Bocskaikert, mind pedig Pallag kialakulásának és későbbi fejlődésének sajátosságait. A morfológiai tipizálással láthatóvá vált, hogy a településre, illetve a településrészre az alföldies, többnyire földszintes alacsony beépítés a jellemző. Emellett elmondható, hogy sajátos, egyedi jegyein túl illeszkednek más agglomerációs területek vonásaihoz, azokkal hasonlóságot mutatnak.

Bocskaikertben színes képet alkotva jelenik meg egymás mellett az 1950-es, '60-as években épült régi típusú kontyolt vagy nyeregtetős lakóház (más néven kontyos típusú házak), a '70-es, '80-as évekre jellemző manzárd, majd sátoztetős kockaház. A '90-es években leginkább a földszintes vagy tetőteres beépítésű új építésű lakóház terjedt el, míg napjainkat, a 2000-es éveket az angol-amerikai típusú lakóházak jellemzik (3. melléklet).

Pallagon – Bocskaikert mozaikos képével szemben – a különböző évtizedekben épült házak egységesebb, homogénebb képet rajzolnak ki, melyből jól látható a településrész fejlődése, melyik irányba terjeszkedett, hol nyitottak meg új utcákat. Természetesen Pallagon is elmondható az, hogy a különböző koroknak megvan a maga divatja, így az azonos időszakban épült házak hasonló formát öltenek, azonos anyagból készültek és a kor színei jellemzi azokat. Azonban számos különbség is felfedezhető a két vizsgált terület között, melyeket részletesen az egyes kategóriák bemutatásánál elemzek.

4.2.1. Az épületek építési évtized szerinti lehatárolása és településmorfológiai kategorizálása

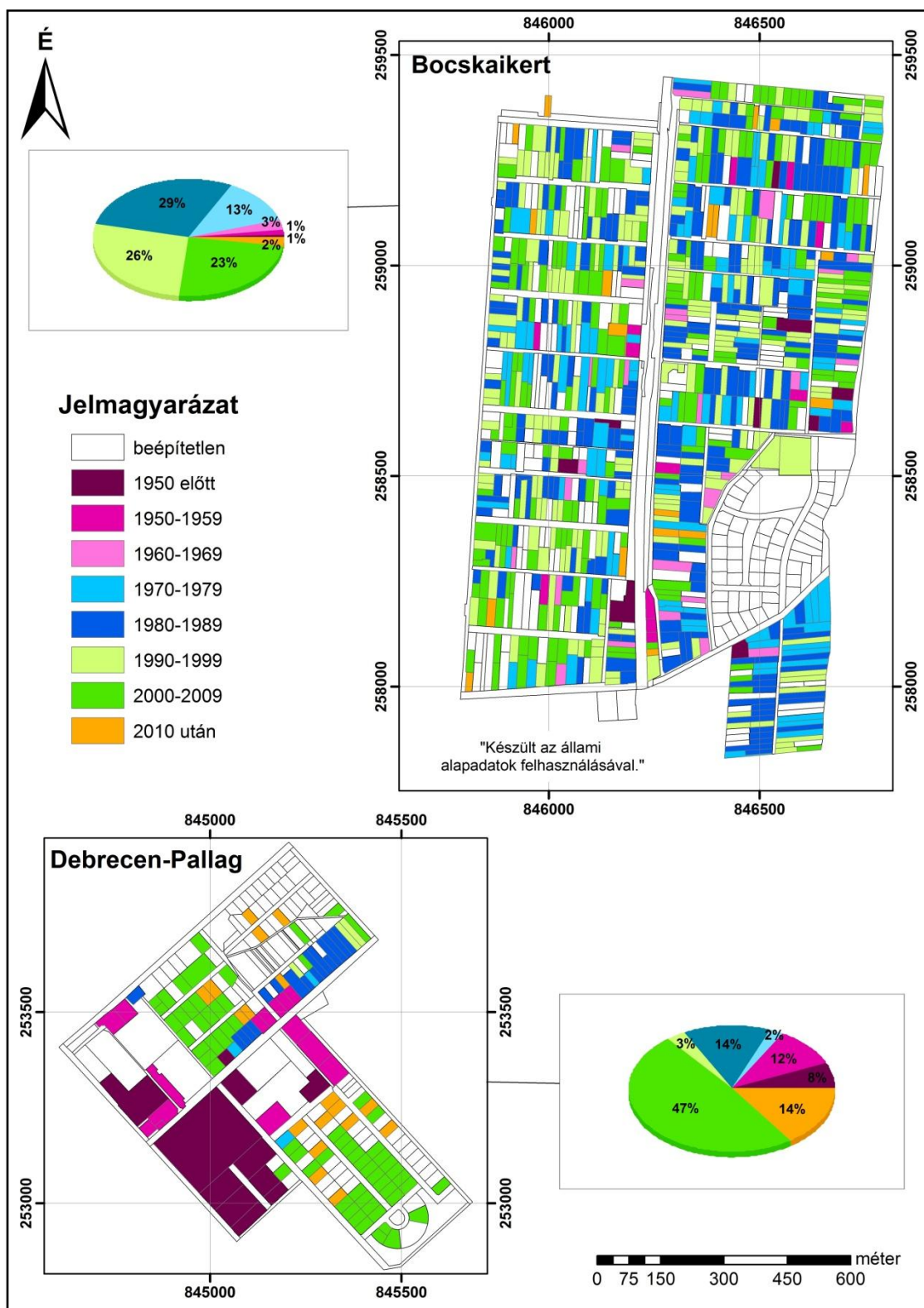
Ahogy azt már említettem, az egyes korokat többnyire egy-egy típus jellemzi, így indokoltnak tartom a 10. és 11. ábrák összevont elemzését.

A Mendöl Tibor által pontosan meghatározott nyereg- vagy kontyolt tetős házak a tipikus magyar falu képét idézik fel bennünk. Ezek túlnyomóan vályogból készült, földszintes épületek, egy utcára néző szobával, oldalt oszlopos tornáccal rendelkeznek. Utóbbit később befalazták, szobává alakították át, mely a ház alakjának, formájának megváltozásához vezetett. A szoba kialakításával a ház mérete is növekedett oldalirányba, mely a tetőszerkezet módosulásával járt. Az eredeti szoba felett meredeken, míg az újonnan épített rész felett lankásabban ereszkedik. Bocskaikert legkorábban épült házai ilyen típusúak. Leginkább az 1950-es, '60-as évekre jellemző, de az idős lakosok elmondása szerint akad egy-kettő a világháborúk közötti időszakból is (3. melléklet 1.

ábra). Ezzel ellentétben Pallagon nem épültek kontyos típusú házak, vagy ha igen, azokat mára lebontották. Itt a régebben épült épületeket hagyományos nyeregtető fedí. A bocskaierti típusokkal megegyezően itt is földszintes lakóházak épültek, bár itt a vályog helyett inkább a téglá volt a meghatározó építőanyag. Pallagon napjainkban a régi épületeket felújították, esetleg részben átépítették. Néhány esetben látható, hogy tetőtér kialakításával növelték a lakóteret.

Az 1960-es, '70-as évek divatjával (és szabályozásával) egy teljesen más típus, a sátoztető kockaház jelent meg Bocskaiertben. A paraszti gazdálkodással felhagyva a felszabadult munkaerőt az ipar vette át, mely a házak jellegén is megfigyelhető. A kockaház hasonlít a városi, kispolgári épületekhez, a szocialista korszak klasszikus típusa. A körülbelül 10*10 méteres földszintes épület már 2 utcára néző szobával rendelkezik. A hátsó, udvarra néző részben található a konyha és az előszoba.

A kockaházak két altípusa különíthető el. A '60-es évek elején ezek a házak vályogból épültek, és sátoztető helyett az úgynevezett manzárdtető fedte azokat (*3. melléklet 2. ábra*). Ez egy speciális tetőforma, mely két hajlított részből áll. Majd csak ezt követően, a '60-es évek végén, de leginkább a '70-as években terjedt el a sátoztető használata (*3. melléklet 3. ábra*). Az építőanyagot tekintve is változás figyelhető meg. Az építéstechnika fejlődésével a vályog aránya egyre inkább csökkent, helyette a téglá vette át a vezető szerepet. A Debrecenhez közeli területeken, így Pallagon is a '70-es és a '80-as évek elején még a városba költözés volt túlsúlyban. Mivel az építkezések ebben az időben elmaradtak, így egyetlen kockaház sem látható a településrészen.

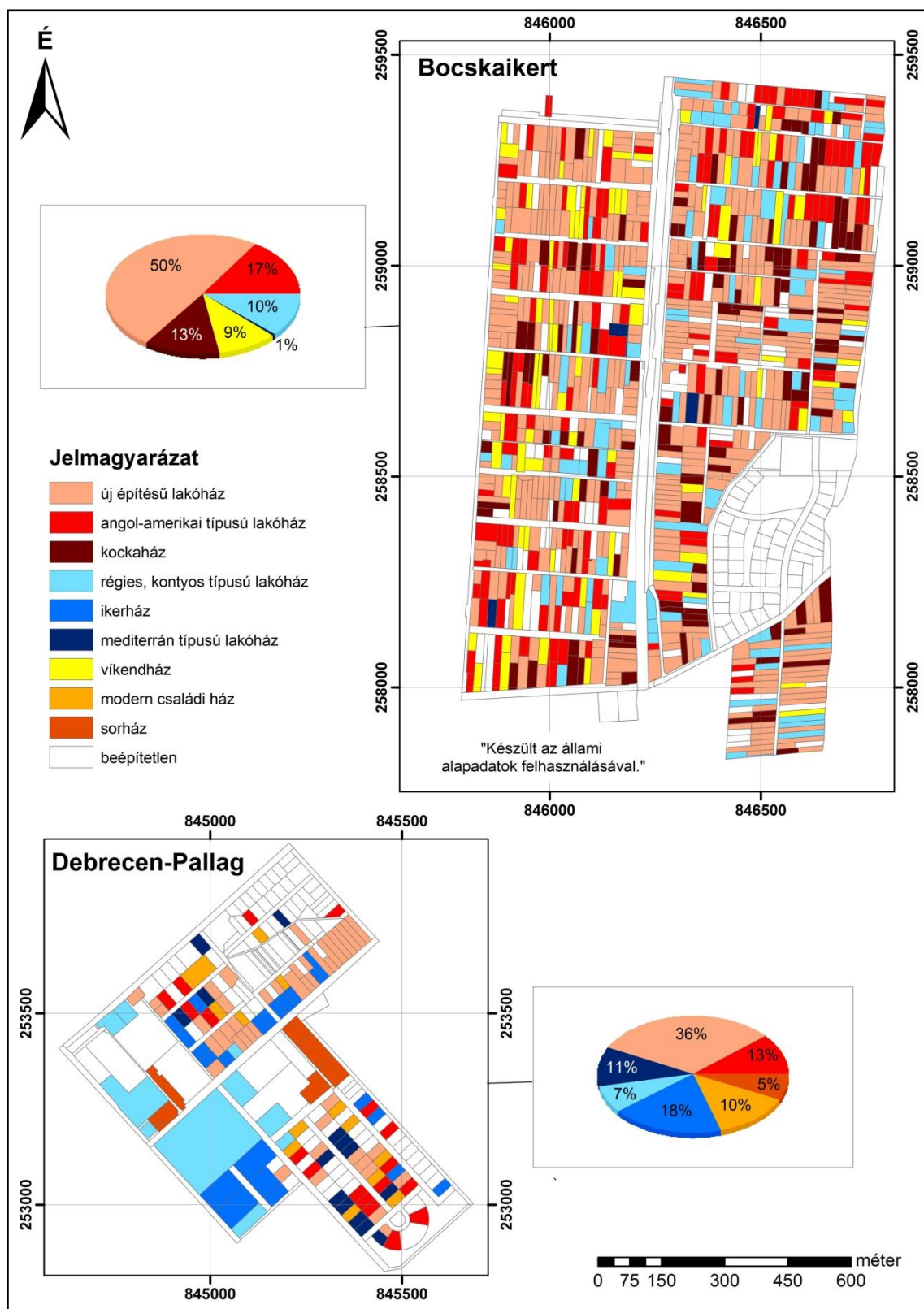
10. ábra. A lakóházak ábrázolása építési évtized szerint (saját szerkesztés a saját felmérés alapján)

Az új építésű családi házak az 1970-es évek végétől, a '80-as évek elejétől jelentek meg. Ekkor még csak a tehetősebb polgárok engedhették meg maguknak a kétszintes ház építését, így Bocskaikertben is csak néhány darab található ebből az időszakból. Tömeges

elterjedésük Pallagon és Bocskai kertben is megegyezik, leginkább a '80-es évek második felére és a '90-es évekre tehető (3. melléklet 4. ábra). Az előző típushoz képest a földszintes családi házakban még egy szobával növekedett a helyiségek száma, a tetőteres, emeletes beépítésnél ezen felül még két plusz szobát jelentett. Jól látható a lakótér ugrásszerű növekedése és az építetők szabadabb akarata, a szocializmus megszűnésével a kötött formák helyett az egyéni tervezés lép előtérbe. A házak külsőleg hasonlítanak egymásra, de a helyiségek elhelyezkedése más-más. Több esetben megfigyelhető az utcára nyíló erkély, vagy a pince építése. Ezek az épületek már teljes mértékben szilikátból vagy téglából épültek. Mivel mindkét vizsgált terület esetében a rendszerváltást követően ugrott meg a népességszám (Bocskai kertben a község önállóvá válása is szerepet játszott), így az újonnan letelepedők túlnyomóan ilyen típusú építése mellett döntöttek. Ez alapján Bocskai kertben az új építésű családi ház dominál, a település házainak mintegy felét ez a típus teszi ki (11. ábra).

Az angol-amerikai típusú lakóház napjaink, azaz a 2000-es évek trendje (3. melléklet 5. ábra). A tetőteres beépítés után ismét a földszintes, alacsony, de nagy alapterületű házak terjedtek el. Bocskai kertben a '90-es évek gyors benépesülésének köszönhetően már csak a kisebb, keskenyebb foghíjtelkek maradtak szabadon, melyek hosszúak, de keskenyek, vagy épp az ellenkezője, szélesek, de rövidek. Ennek eredményeként az ilyen típusú házak a telek nagy részét elfoglalják, ahhoz mérten helyezkednek el. A típus jellemzője, hogy a telek méretéből és a lakók kényeleméből adódóan a garázs beépült az épületbe, annak szerves részét képezi.

A 2000-es évek végétől ismét visszatért a tetőteres, emeletes beépítés, az úgynevezett mediterrán vagy itáliai típusú házak megjelenésével (3. melléklet 7. ábra). A mediterrán házak jellemzői a boltíves teraszok, a fa zsalugáteres ablakok, melyekről a tengerparti nyaralás emléke, a napsütés, a meleg jut eszünkbe. Ez a típus leginkább Pallagon jelenik meg, feltehetőleg az építetők anyagi helyzetéből kifolyólag, hiszen egy ilyen típusú házat mind felépíteni, mind pedig fenntartani elég költséges. Bocskai kertben még viszonylag újnak számítanak, így csak néhány darabot lehet látni belőle. Ezek túlnyomóan az elmúlt öt évben épültek, többet közülük még nem is laknak, a belső munkálatokat végzik, vagy épp már beköltöztek, de az udvar szépítése, parkosítása folyik.

11. ábra. Az épített ingatlanok ábrázolása típus szerint (saját szerkesztés a saját felmérés alapján)

Bocskaikertben a fentebb említettek mellett megjelenik az épített házak egy külön csoportja – a víkendházak (3. melléklet 6. ábra), melyek kevés településen jellemzők ilyen nagy arányban (TIMÁR J. 1994). A korábbi területhasználathoz, a szőlő- és gyümölcsstermesztéshez kötődő épületek a mai napig megmaradtak Bocskaikertben. Egy részüket a kevésbé tehetősek vásárolták meg, kibővítve, felújítva varázsolták lakhatóvá. A másik részük pedig még mindig eredeti funkcióját szolgálja, miszerint menedéket biztosít a hétvégi gazdálkodók számára. Ezek az épületek általában egy, maximum két helyiségből állnak. Leginkább csak egy ágy, egy asztal és székek találhatók benne, melyre a nyári hőségben a gazda lepihen, vagy hosszabb munka idején, az utazást megspórolva az éjszakát is ott tölti. Emellett a kertészkedéshez szükséges eszközök, kerti szerszámok tárolására is szolgál. A régebbi épületek vályogból és fából, míg a fiatalabbak téglából épültek. Építésük a '70-es, '80-as évekre tehető, de az előző típusoktól eltérően ezeket nem lehet időben elválasztani egymástól, így ezeket az építési évtized szerint kategorizált térképen (10. ábra) nem jelenítettem meg.

Jól látható Bocskaikert esetében, hogy az egyes típusokat térben nem lehet élesen elkülöníteni. A térképen (11. ábra) mozaikosan jelennek meg, melyből arra következtethetünk, hogy a település belterülete már évtizedekkel ezelőtt is ekkora volt, nem történt belterület-bővítés, mely során új településrészt, telkeket osztottak volna ki. A heterogenitás a telekfelosztásból, telekaprózódásból adódik. Ahogy Bocskaikert történeténél is említettem, kezdetben az egész település egy család tulajdona volt, majd ahogy az öröklődött és egyre több család jelent meg, felosztották a telkeket. Később, az 1900-as években a hétvégi kertgazdálkodás, a szőlő- és gyümölcsstermesztés elterjedésével dűlőkre osztották a területet. A világháborúk után, de leginkább az 1950-es éveket követően jelentek meg Bocskaikert első állandó lakosai. A 10. ábrán lilás-rózsaszínes árnyalattal ábrázolt földrészletek látható módon szétszórta helyezkednek el, ezek jelentik a település legrégebben épült házait. Ezeken a telkeken régi, kontyos típusú házak találhatók (11. ábra). Az idős lakók elmondása alapján ezek közül egy-kettő csőszházként szolgált, azaz a szőlő, gyümölcs megőrzésével megbízott csősz menedékét jelentette.

Ezek közé épültek be a '60-es, '70-es években a kockaházak, melyek a települést kettévágó 4-es számú főúttól keletre terjedtek el nagyobb számban. Ennek oka egyrészt a vasút közelsége, melyet a szocialista áruszállítás lendített fel. Így a vasúti alkalmazottakat és az állomásfőnököket családjaikkal együtt a vasút közelébe telepítették. Másik oka a keleti rész nagyobb arányú beépítettségének, hogy a nyugati rész sokáig zártkertnek minősült. Itt tiltották az építkezéseket, így többnyire nyaraló és kertgazdálkodási

övezetként maradt meg. Nagyon kevesek kaptak ide építési engedélyt, csak a kiváltságosok, katonatisztek, valamint rokoni és ismerősi kapcsolattal rendelkezők. Ebből kifolyólag a legtöbb szabad, beépítetlen telek, valamint a mai napig művelt víkendtelkek a település nyugati részén találhatók (11. ábra).

A leghomogénebbnek mondható terület a település dél-keleti részén található. Például a Kis Gergely utca (4. melléklet) házainak többsége a '70-es, '80-as években épült. A régebbi épületek falusias típusúak, kis alapterületűek, néhány helyiségből állnak, ezzel szemben a '80-as évek közepétől a tetőteres beépítésű új építésű családi házak terjedtek el.

A '90-es évekre jellemző új építésű és a 2000-es években megjelenő angol-amerikai típusú családi házak ismét szétszórtnak jelennek meg (11. ábra). Bár amennyiben az egész települést nézzük, és nem csak a térképen ábrázolt területet, szintén a nyugati településrész dominanciája figyelhető meg a fentebb elemzett okokból kifolyólag. A 2000-es éveket követően a házakat többnyire már csak foghíjtelkekre tudták építeni. Az sem kivételes eset, hogy egy korábban szőlőskertként funkcionáló telket vettek meg, a tőkét kiverve húztak fel szebbnél-szebb „palotákat”. A hétvégi házat meghagyták, később felújították és jelenleg melléképületként használják.

Bocskai kert mozaikosságával ellentétben, ahogy azt már fentebb is említettem, Pallag lakóépületei egy homogénebb képet mutatnak (11. ábra). Jól megfigyelhető a településrész fejlődése. A különböző korokban más-más területek, utcák értékelődtek fel, így ott koncentráltabban indult meg az építkezés.

Pallag történetének bemutatásában is kiemeltem a mezőgazdasági iskola jelentőségét, emiatt ugyanis többen a településrészre költöztek. Többek között tanárok, gondnokok, akik családjakkal együtt az iskola körüli szolgálati lakásokban kaptak helyet. Ezek az épületek típusukat tekintve sorházak voltak, melyekben 3-4 család lakott. Az utcafronttal párhuzamos hossz tengelyű, a múlt század elején épült lakóházakat a napjainkban is középiskolaként (jelenlegi neve Debreceni Egyetem Balásházy János Gyakorló Szakközépiskolája, Gimnáziuma és Kollégiuma) működő épület környékén találjuk. Többet közülük felújítottak és a mai napig lakják. Az egyik sorházban lakó idősebb hölgy elmesélte, hogy ezeket a házakat a '90-es évek elején vásárolhatták meg. Számára felbecsülhetetlen értéket jelent, hiszen gyermekkorától kezdve itt nevelkedett. Az épület megvásárlásával az időközben felnőtt és családot alapító gyerekei, unokái is ezt a környezetet választották, akik a szomszéd lakásokban laknak. E szép példától eltérően akadnak leromlott állapotban lévő épületek is.

A következő nagyobb építkezési hullám az 1980-as években indult meg, melyet a térképen a kék színnel jelöltem (10. ábra). Látható, hogy ezek a házak többségében a főutcán, azaz a Mezőgazdász utcán helyezkednek el. Az épületek az akkori divatnak megfelelően épültek, így azok kivétel nélkül tetőteres beépítésű új típusú családi házak.

A népesség és a lakásállomány számában a 2000-es éveket követően történt nagy változás, ugyanis a kellemes környezetnek köszönhetően rohamosan költöztek ki a zsúfolt belvárosból, zárt panelházakból többnyire a jómódú osztály tagjai. A gyors és viszonylag nagyszámú kiköltözés hamar felverte a telekárakat, melyről az egyik lakó is beszámolt. Elmondása szerint kezdetben az érdeklődők 2 millió forintért vásárolhattak telkeket, ami hamarosan a duplájára emelkedett. Jelenleg akár 5-6 milliót is elkérnek egy építési telekért. Ennek eredményeképpen szebbnél-szebb, drágábbnál-drágább, furábbnál-furább lakóházak jelentek meg. Ebből adódik az épületek típusát ábrázoló térképen (11. ábra) a mozaikosság. Találunk egymás mellett épült angol-amerikai (3. melléklet 5. ábra) és mediterrán típusú házakat (3. melléklet 7. ábra), néhány helyen ikerházat. Az utóbbiban lakó családokat feltehetőleg valamilyen rokoni, ismerősi kapcsolat fűzi össze. Ezeken kívül elkülönítettem a modern családi házak csoportját (3. melléklet 8. ábra). Erre azért volt szükség, mert ezek az épületek olyan egyedi és modern építészeti megoldásokat tartalmaznak – néha még az sem látható, hogy hol a bejárat –, hogy nem illeszthetők be a korábbi kategóriákba. (Ez a kategória Bocskai kertben egyáltalán nem jelenik meg.)

4.2.2. Az épületek vertikális tagoltságának elemzése

Az épületek vertikális tagoltságát leginkább az építéskor használt építőanyagok és az adott időszakra jellemző építéstechnikai megoldások, trendek befolyásolják. Így általánosságban elmondható, hogy szoros kapcsolat figyelhető meg az épületek vertikális tagoltsága és a háztípusok között (11–12. ábra).

A kontyos típusú, vályogból készült épületek földszintes építmények voltak, hasonlóan a manzárd- és sátoztetős kockaházakhoz. Majd a lakóter bővülését követően terjedt el a tetőter-beépítés vagy az emelet (rá)építése, melyet kezdetben csak a tehetősebbek engedhettek meg maguknak. Az angol-amerikai típusú házak megjelenésével megszűnik a tetőteres beépítés, az alapterület gyarapodásával ismét a földszintes építkezés a jellemző. Ezzel ellentétben a 2000-es évek végén egy újabb típus, a mediterrán házak terjedtek el, melyek az új építésű házakhoz hasonlóan tetőteres vagy több szintes beépítésűek.

Bocskai kert összes épületét figyelembe véve mintegy háromnegyedes részarányt tesznek ki a földszintes épületek, mely falusias jellegre enged következtetni. A 12. ábrán sötétebb lila színnel jelöltem a hagyományos új építésű családi házakat (földszint és tetőter). A többemeletes épületek csak csekély számban (részesezésük az épületállományból nem éri el a 10%-ot) vannak jelen a településen. Az ilyen épületek alatt rendszerint pince van, mely által a ház egy kiemeltebb állapotba kerül. Ezen típusú házak alkotják a két kategóriát, a különbség közöttük, hogy az emelet tetőteres beépítésű vagy sem. A kétszintes, azaz a citromsárgával jelölt épületeknél több esetben is nem a pince jelenti a kiemelt állapotot, hanem a földszintre épített második szint, mely nyeregtető helyett lapos tetővel van lezárva.

Pallagon a tetőteres, illetve a többszintes lakóházak nagyobb arányú elterjedése figyelhető meg, így Bocskai kerttel ellentétben nem a földszintes épületek dominálnak. Mind a földszintes, mind a tetőteres épületek mintegy egyharmados részarányt képviselnek, míg a maradék egyharmad a fentebb említettek alapján a pincés, tetőteres, valamint a kétszintes, többségében mediterrán típusú házak között oszlik meg (12. ábra).

12. ábra. A beépített ingatlanok vertikális tagoltsága (saját szerkesztés a saját felmérés alapján)

4.2.3. Az ingatlanok területhasználatának elemzése

A települési ingatlanok területhasználatát, hogy azokat miként gondozzák, számos tényező befolyásolja. Ezek kölcsönhatásban vannak egymással. Egy részük a szociológiai kutatások során vizsgált tényezők. Ilyen például a kor, a nem, az iskolázottság, a foglalkozás, a családi állapot és az anyagi helyzet. Emellett a területhasználatot a természeti tényezők is befolyásolják, gondolok itt például a talaj- és az éghajlati adottságokra, a domborzati viszonyokra. A kutatás során felismertem, hogy a házak építési évéből és azok típusából, valamint a telek méretéből is következtetni lehet az egyes ingatlanok művelésére, területhasználatára vonatkozóan. Törvényszerűségek állíthatók fel, melyek a település nagy részére általánosíthatóak, azonban mindig megfigyelhető egy-két kivételes eset is.

Bocskaikert esetében a többnyire foghíjtelkekre épült modern angol-amerikai és mediterrán típusú házak nagy alapterülete miatt alig marad szabad hely a kertnek. A térkövezett gépkocsibeálló mellett csak a minimális törődést igénylő sziklakert, egy-két tujafa és az automata öntözőberendezéssel locsolt gyep képviseli a természeti környezetet. Pallagon a nagyobb telekméret ellenére is ezt a művelési formát választják a családok. Az ilyen típusú házak között is találunk nagyon szép, ízlésesen megtervezett díszudvarokat, azonban a tökéletesen megtervezett kert már-már túl mesterséges hatást kelt. Bár ez utóbbit általában nem a tulajdonosok saját maguk alakítják ki, hanem egyrészt az időhiány, másrészt a külsín érdekében inkább kertépítő és -tervező cégekre bízzák azt. Ezzel ellentétben leginkább a bocskaikerti népesség körében a zöldségtermesztés is megfigyelhető, mely egészségtudatosságra enged következtetni, hisz a lakók épp a tisztább levegő, az egészségesebb környezet reményében költöztek távolabb a várostól, így fontosnak tartják a zöldségek, gyümölcsök saját kezű, vegyszermentes termesztését (13. ábra).

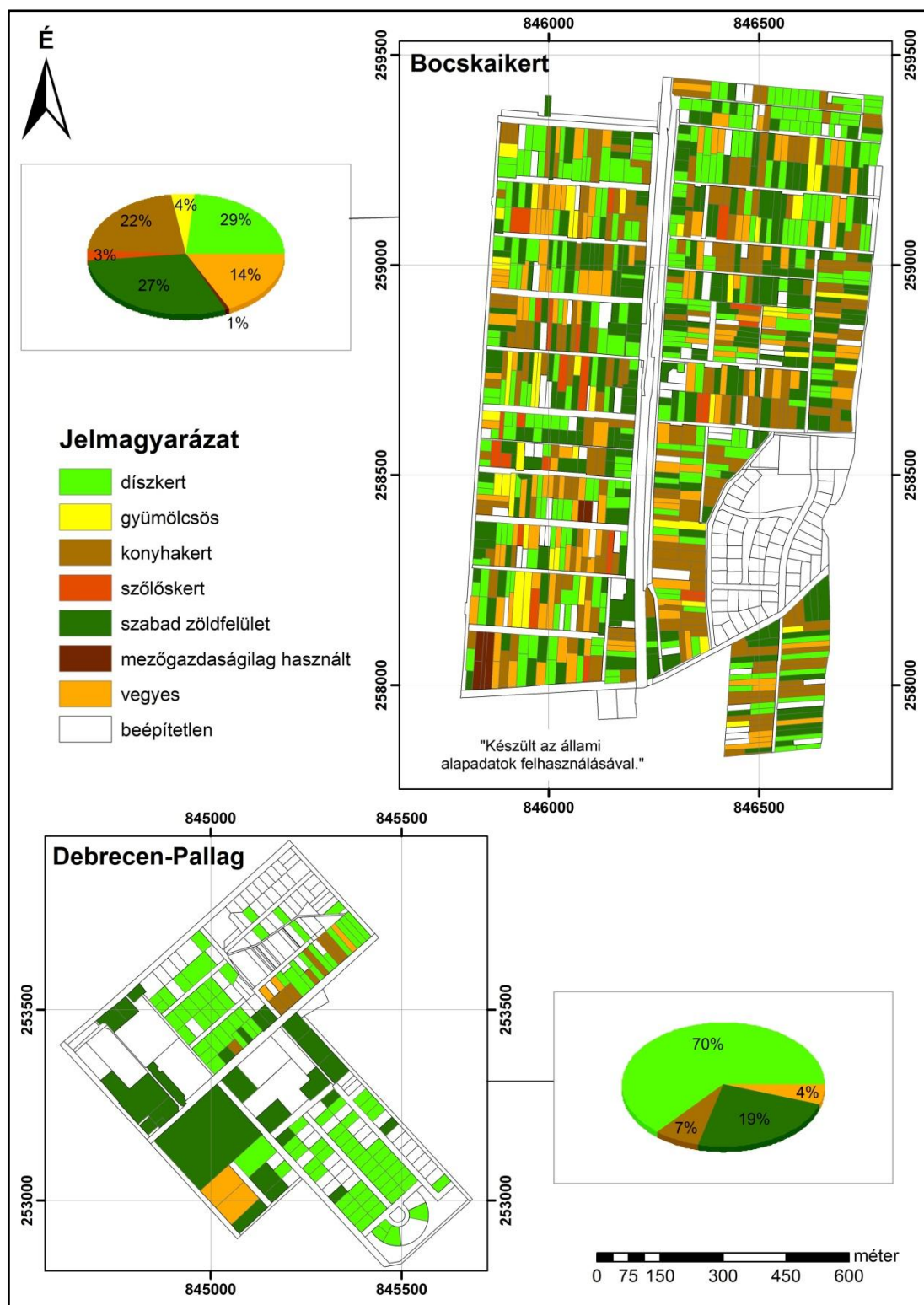
Bocskaikertben a '80-as évek végén és a '90-es években épült új építésű családi házaknál kettősség jelentkezik. Az ilyen típusú házban lakók egy része szorgosan kertet művel, konyhakerti zöldségeket és gyümölcsöket termeszt. Az előző típustól eltérően a kertművelés itt már gyakran nem az egészségtudatosságra vezethető vissza, sokkal inkább az anyagi kényszer vagy épp a családi tradíciók játszanak szerepet. Ezzel ellentétben mások az angol-amerikai típushoz hasonlóan leginkább pihenésre használják a kertet, így a zöld gyepen történő sziesztázást, a fenyő- és tujafák közötti bográcsozást részesítik előnyben. Ahol a telek mérete engedi, ott mindkét területhasználati forma megjelenik. Az

előkertben és az oldalkertben a virágok, dísfák és a gyepek dominálnak, míg a ház mögötti hátsókertben saját felhasználásra elegendő zöltséget, gyümölcsöt termelnek. Ez utóbbit a 13. ábrán vegyes kategóriaként jelöltem.

A vegyes kertgazdálkodás Pallagon is megjelenik néhány esetben, azonban az ilyen földrészek száma igen csekély. A bocskaikerti megfigyelésekkel ellentétben Pallagon a '80-as években épült családi házaknál is inkább a díszudvar az elterjedtebb, tujafákkal, virágokkal. Néhány lakó elmesélte, hogy korábban művelt konyhakertet, ma azonban már nem. Náluk leginkább a hagyományokhoz való ragaszkodás jellemző, hiszen szüleiktől a növények sajátkezű termesztését, betakarítását látták, melyet a tudatos nevelés miatt gyermekeiknek is próbáltak átadni. Mire a gyerekek felnőttek, a kertművelési hajlandóság is alábbhagyott, vagy teljesen megszűnt.

Bocskaikertben a víkendházakhoz köthetően – leginkább a település nyugati részén – a szőlős- és gyümölcsöskertekben ma is intenzív gazdálkodás folyik. Gyakran a kertek szinte egész területét szőlővel vagy gyümölcsfákkal ültették be. A település homoktalaja kedvező termesztési feltételeket biztosít a szőlőnek és a gyümölcsöknek. Így korábban legfőképp a szőlőskertek domináltak. Később azonban a szőlőt kiirtották, és annak helyére egrest ültettek, melyre a szocializmus idején elég jelentős felvevőpiac épült. Manapság már nem jellemző, hogy csak egy fajta gyümölcsöt termesszenek. Több kertben is a fajok keveredése, a szőlőn át különböző fajta gyümölcsfák gondozása figyelhető meg, az almától a barackig minden megtalálható, melynek egy része saját fogyasztásra, másik része a városi kispiacra kerül.

A többségében nyugdíjasok, özvegyek lakta régi típusú házaknál a lakók idős kora és meggyengült egészségi állapota miatt elmarad a kert gondozása. A gazzal benőtt udvart a gyerekek, unokák tartják rendben. Az ehhez hasonlóan nem gondozott, gáz által benőtt telkeket a szabad zöldfelület kategóriába soroltam (13. ábra).

13. ábra. A földrészetek ábrázolása területhasználat szerint (saját szerkesztés a saját felmérés alapján)

4.2.4. A melléképületek elemzése funkció alapján

A melléképület megjelenésére, funkciójára szintén több tényező lehet hatással. Legnagyobb mértékben az előző alfejezetben említett szociológiai tényezők, a telek és a lakóház mérete, valamint a kert rendeltetése játszik szerepet.

Bocskai kertben megfigyelhető, hogy a házak csaknem feléhez nem tartozik melléképület (14. ábra). Ennek hátterében több esetben is a telek mérete áll, hiszen a műszaki előírások a szomszéd ház túlzott közelsége miatt nem engedélyezték az építkezést (I5; I6). Így ennek híján fából, lemezből épített tákolmányok találhatók elszórtan.

A modernizációval rohamléptékben növekvő gépjárműállomány ellenére a melléképületek közül a garázs csak az ingatlanok mintegy ötödén van jelen (14. ábra). Ez megtévesztő lehet, hiszen mint fentebb említettem, az angol-amerikai típusú házaknál a garázs már beépült az épületbe. Az új építésű házaknál pedig gyakran a pince jelenti a garázst.

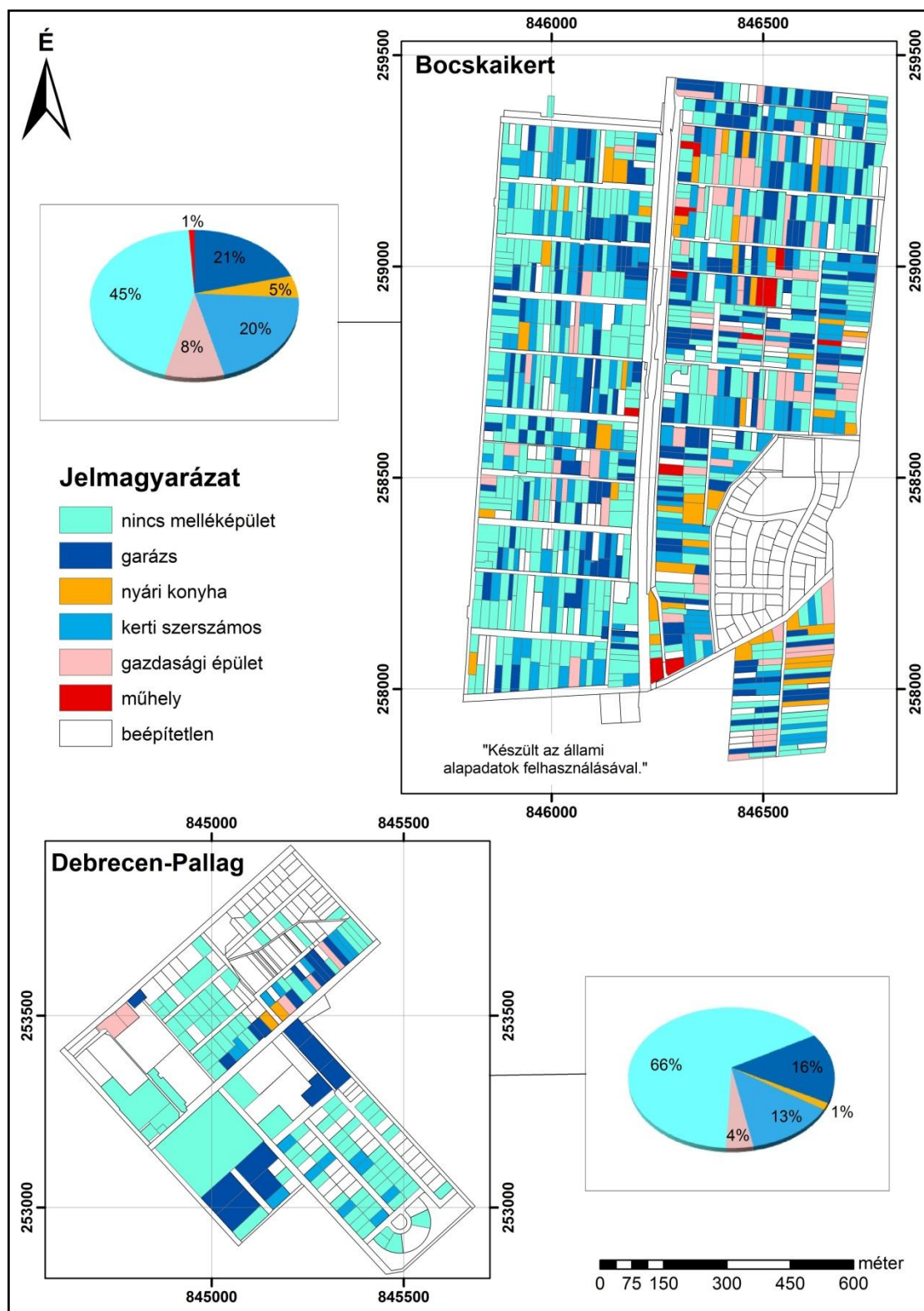
A nyári konyha és a gazdasági épületek leginkább a régi, kontyos típusú és a kockaházaknál jellemzőek. A korábbi paraszti, gazdálkodó életformára visszavezethető ólak, takarmánytárolók több régebbi építésű háznál megtalálhatóak. Néhányban közülük még napjainkban is állattartás folyik (baromfi és/vagy sertés), de a benépesültség miatt csak csekély számban. Több idős lakó az állattartás nehézségéről panaszkodott, a régóta itt élők számára még a mai napig szokatlan, hogy laknak a szomszédban. A '80-as években még csak egy-két ház volt egy utcában, s szétszórtan helyezkedtek el, így nyugodtan lehetett állatot nevelni, senkit sem zavart az azzal járó szaghatás. Azonban a '90-es évek második felétől a városból kiáramló népesség miatt mára a házak egymást érik, ellehetetlenítve ezzel a gazdálkodást, a háztáji állattartást. A lakosok jelzéseiből látható tehát, hogy a folyamat nem feltétlenül csak pozitív előjelű. A szuburbanizáció több társadalmi konfliktust is generált, melyre egy jellegzetes példát nyújt a tradicionális falusi gazdálkodás és az újonnan beköltöző urbánus életforma súrlódása.

A kerti szerszámok viszonylag magas aránya (14. ábra) az elterjedt kertművelésre vezethető vissza, hisz annak elengedhetetlen kelléke az ásó, a gereblye és az egyéb földművelést segítő eszközök. A parkosított díszudvarok estében pedig egy fűnyíróra, sövényvágóra mindenképp szükség van. Ezen eszközök tárolására egy nem túl nagy, de a célnak megfelelő helyiséget alakíthat ki. Sokak a kerti bútorok téli elhelyezését és a család kerékpárjainak tárolását is itt oldják meg, ez esetben azonban már jóval nagyobb méretű helyiségről van szó.

Pallag esetében láthatóan ennél egyhangúbb képet kapunk (14. ábra). Bocskaikerthez hasonlóan a modern és luxusházaknál a kényelem érdekében a garázs a lakóház részét képezi, különálló épületként csak a régebben épült házaknál figyelhető meg.

Az állattartás ma már itt sem jellemző – egy-két, leginkább a főutca mentén lakó idősebb lakos kivételével –, így a gazdasági épületek megléte sem indokolt. Hasonlóan a nyári konyha és a kerti szerszámtárolók száma is minimálisra csökkent.

Bocskaikert lakóingatlanjainak mintegy felénél, Pallagon pedig 65%-ot meghaladó arányban nem található a házaknál melléképület (14. ábra). Ebből is látszik a két vizsgált terület közötti szuburbanizációs különbség. Pallag esetében már egy előrehaladottabb folyamat figyelhető meg, míg Bocskaikertben ez a jelenség viszonylag újnak mondható, részben a település korábbi funkciójából is adódóan.

14. ábra. Az ingatlanokhoz tartozó melléképületek típusa (saját szerkesztés a saját felmérés alapján)

4.3. A településmorfológiai elemek térinformatikai elemzése

4.3.1. Legközelebbi szomszéd index

A legközelebbi szomszéd index (módszertanát a 3.3. fejezetben mutattam be) kiszámítását Bocskaikert földrészletein az építési évtized és a területhasználat kategóriáin végeztem el (1 táblázat). Ez a módszer nem alkalmazható Pallag esetében, mivel az alacsony elemszám miatt nem kapnánk releváns értékeket.

A számításba Bocskaikert összes földrészletét bevontam. Arra kerestem a választ, hogy a kategóriák között felfedezhető-e egyfajta rendezettség, hogy azok koncentráltan vagy teljesen véletlenszerűen helyezkednek-e el. Az ingatlanok építésénél érdemesnek tartottam megvizsgálni, hogy az azonos időszakban épült lakóházak mennyire egységesen jelennek meg a településen. A kerthasználat elemzése során arra voltam kíváncsi, hogy az egymás mellett lakók esetében mennyire jelenik meg hasonló kertművelés, azaz kimutatható-e, hogy a „szomszéd kertje mindig zöldebb”.

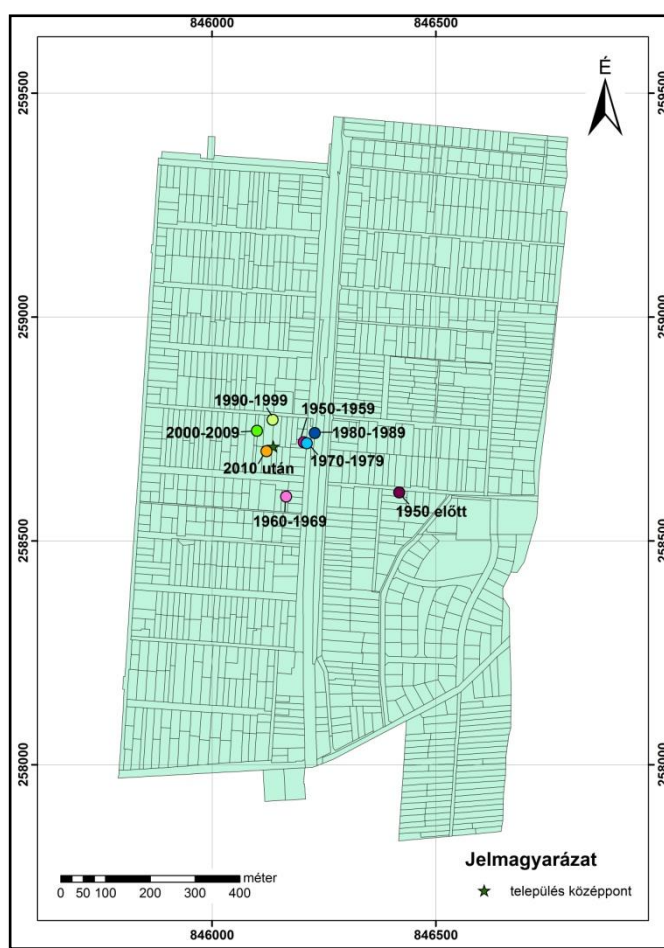
Megállapítható, hogy néhány érték kivételével a kapott index nem haladja meg az 1-et. Ebből az a következtetés vonható le, hogy az egyes kategóriák mind az építési évtized, mind a területhasználat szerint térben leginkább véletlenszerűen helyezkednek el, eloszlásuk semmiféle szabályszerűséget nem mutat. A házak építési idejét vizsgálva látható, hogy a 0,8-at el nem érő értékek, így az 1970-es és a '90-es években épült házak, egyfajta koncentrálttságot mutatnak. A korábban, 1950 előtt és a '60-es években épült házak esetében 1 feletti értéket kaptam, melyek már a szabályos elrendeződés irányába mutatnak. Ehhez hasonlóan a területhasználatnál a gyümölcsöskertek mozdulnak el a szabályos elrendeződés irányába, míg a többi típus esetében az értékek inkább egy koncentráltabb, egységesebb elrendeződésre utalnak (1. táblázat).

1. táblázat. Bocskaikert építési évtized és területhasználati kategóriák szerinti legközelebbi szomszéd indexe (saját szerkesztés)

kategória	érték	kategória	érték
1950 előtt	1,3705	díszkert	0,8195
1950–1959	0,8919	gyümölcsös	1,0159
1960–1969	1,0702	konyhakert	0,8577
1970–1979	0,7519	mezőgazdaságilag használt	0,9318
1980–1989	0,8412	szabad zöldfelület	0,9285
1990–1999	0,7975	szőlős	0,9482
2000–2009	0,8617	vegyes	0,8202
2010 után	0,9008		

4.3.2. Térbeli középpont alapú elemzés

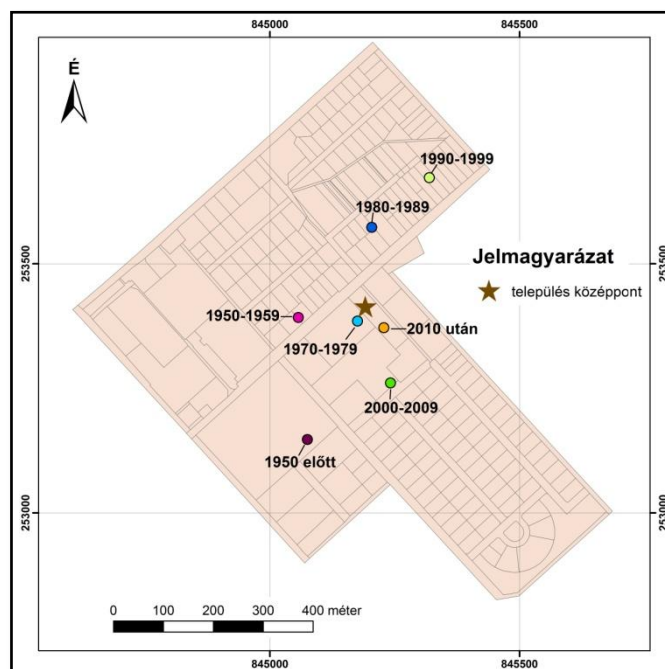
A középpont-elemzéshez a legközelebbi szomszéd index kiszámításához hasonlóan – Bocskai kert összes ingatlanát bevonva – az építési évtized és a területhasználat kategóriáit alkalmaztam. A település kialakulásával kapcsolatban itt is igazolódnak a korábbi állításaim, miszerint előbb a főúttól keletre található településrész épült be, és a nyugati részt csak később nyitották meg. A 15. ábrán jól látható, hogy az 1990-es évek előtt épült házak középpontjai az építési évtized szerint a település középpontjától mind kelet felé húzódnak. Ezzel ellentétben a '90-es évek után épültek középpontjai pedig a települési középponttól nyugatra találhatóak.

15. ábra. A lakóingatlanok építési évtized kategóriáinak elhelyezkedése Bocskai kert belterületének középpontjához viszonyítva (saját szerkesztés)

Pallag esetében is megfigyelhető a középpontok eloszlásánál, hogy az adott időszakban, mely területek domináltak. Hiszen az építkezések koncentrált megjelenése jelentősen befolyásolja a középpont elhelyezkedését, súlyként hat rá. Látható a 16. ábrán, hogy az 1950 előtt épült házak középpontja az iskola közelében, a '80-as években épültek

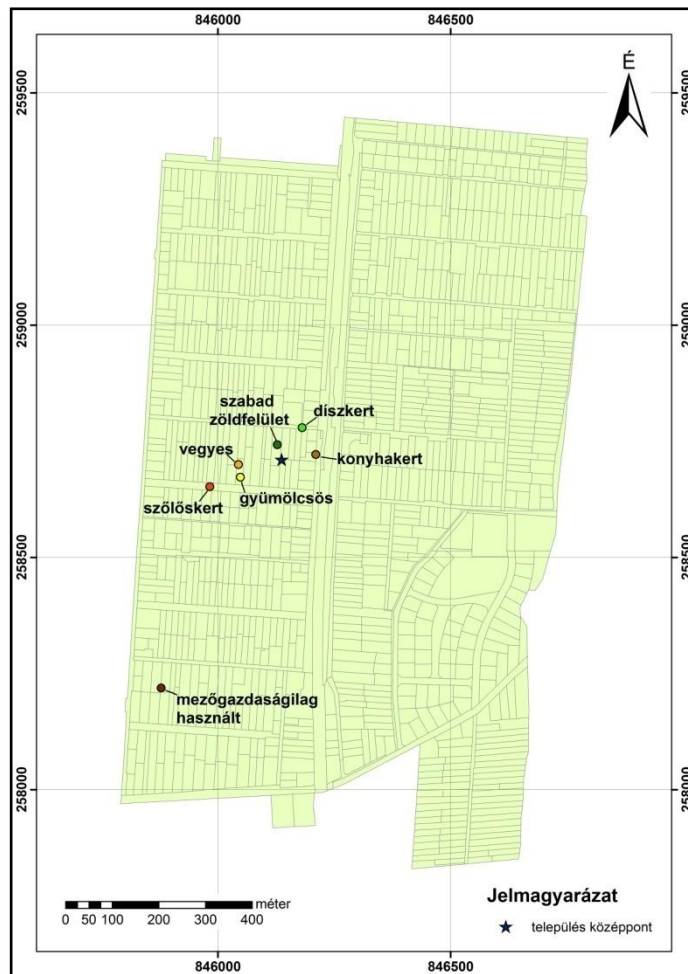
a főutca mentén, míg a telekosztást követően a 2000-es években épült házak kategóriája a település középpontjához viszonyítva déli-délkeleti irányban helyezkedik el.

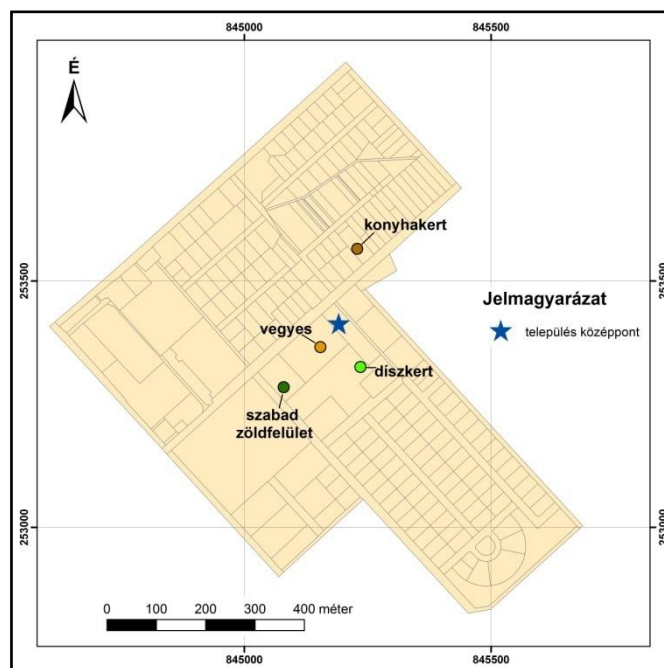
16. ábra. A lakóingatlanok építési évtized kategóriáinak elhelyezkedése Debrecen-Pallag településrész középpontjához viszonyítva (saját szerkesztés)

Bocskai kert esetében a kertművelés kategóriáinak elkülönítése már nem ennyire egyszerű, bár itt is felfedezhető némi törvényszerűség. Egyértelműen megjelenik a nyugati részen mai napig a hétvégi kertgazdálkodás színterének számító szőlős- és gyümölcsöskertek középpontja (17. ábra). A konyhakert középpontjának elhelyezkedése is a korábbi kijelentésemet támasztja alá, miszerint az önellátást biztosító zöldség- és gyümölcstermesztés a régebben épült lakóházakhoz, az azokban lakó idősebb lakosokhoz kapcsolható. Az elkülönített vegyes kategória is tükrözi a fentebbi megállapításaimat. Ez a típus az elmúlt 20-30 évben épült házaknál jelenik meg, melyek tulajdonosai ragaszkodnak a saját kéz által termesztett zöldségekhez, de ugyanakkor a díszkert szépségére is vágnak (17. ábra).

Pallag esetében a középpontok elhelyezkedése korábbi állításaimat még inkább megerősíti. A 18. ábrán látható, hogy a területhasználat középpontjai az építési évtized kategóriák origóival (16. ábra) egyezőséget mutatnak. A konyhakert és a '80-as években épült házak centrumjai láthatóan közel azonos helyre kerültek. Többnyire az angol-amerikai és a mediterrán típusú házakhoz kapcsolható díszkert is a fentebbi „2000–2009” középponthoz (16. ábra, 18. ábra) hasonlóan helyezkedik el.

17. ábra. Bocskaikert területhasználati kategóriáinak elhelyezkedése a település középpontjához viszonyítva (saját szerkesztés)

18. ábra. Debrecen-Pallag területhasználati kategóriáinak elhelyezkedése a település középpontjához viszonyítva (saját szerkesztés)

5. Összegzés

A dolgozat elején a szakirodalmi áttekintésben jellemeztem a városfejlődés különböző szakaszait, kiemeltem az agglomerációk, szuburbanizációk sajátosságait, azok létrejöttét, majd bemutattam a Debrecen körül kialakult településegységek fejlődését és a várost körülvevő öveket. Ezt követően összefoglaltam a településmorfológiai kutatások eredményeit az egyes korok kiemelkedő kutatóinak fontosabb munkái alapján. Bemutattam a tudomány alapvető irányvonalait, és kitértem a kutatások újszerű módszereinek fontosságára, alkalmazására.

Vizsgálataim színterét egymás szomszédságában fekvő település, illetve településrész jelentette. A térbeli közelség és a hasonló adottságok ellenére azonban teljesen eltérő fejlődési utat jártak be a szuburbanizáció folyamatának betudhatóan, melyeket vizsgálataim is alátámasztottak.

A bevezetésben kitűzött céljaimat a dolgozat készítése során a lehető legjobb tudásom szerint próbáltam elérni. Sikert ért el egy olyan saját, terepi felmérésen alapuló adatbázist létrehozni, amely a vizsgált település, településrész földrészleteiről, épületeiről a legalapvetőbb adatokat tartalmazza mind térképi, mind táblázatos formában. Az elkészített adatbázis adataiból több tematikus térképet is készítettem különböző szempontok szerint, melyek megkönnyítik a feldolgozást és könnyebb átláthatóságot biztosítanak. A térképek bemutatása során megpróbáltam összefoglalni az adott területről megszerzett ismereteimet is.

A térképek alapján látható, hogy Bocskai kertben nem különíthető el egy régi településmag, vagy egy hasonló típusokkal, közel azonos korban beépített településrész. Szembetűnő a mozaikosság, a telekaprózódásból adódóan a különböző korokban épített eltérő típusú épületek színes foltokként jelennek meg. Míg Pallagon éppen ezek ellenkezője mondható el. A térképeken látszik az eredeti településközpont, illetve megfigyelhető az ettől való távolodással járó területnövekedés.

Elmondható továbbá, hogy az elmúlt években a területhasználat jelentősen megváltozott. Bocskai kert esetében ez a változás lassabb, napjainkban is jellemző a településen a konyhakert, esetleg a szőlős- és/vagy gyümölcsöskert művelése. Kisebb arányban figyelhető meg megtervezett, rendszeresen gondozott díszkert. Ezzel ellentétben Pallagon szinte csak ilyen típusú területhasználattal találkozunk. Ebből is látható, hogy a szuburbanizáció Pallagon már előrehaladottabb, illetve más típusú fejlődési utat járt be.

Bocskai kertben a mai napig megjelennek a település korábbi területhasználatára utaló víkendházak, melyek közül több még mindig ezt a funkciót szolgálja. Ugyanakkor az 1990-es években, a település önállóvá válását követően, a városból kiáramló tömegek hatására Bocskai kert új funkciót nyert, egyfajta kertvárosként tekintenek a településre. Így a település lakossága az erős agglomerációs hatás következtében állandó ütemben növekszik, mellyel azonban az önkormányzat nehezen tudja felvenni a lépést. Bocskai kert fejlesztésekre szorul, azonban csendességével, tiszta levegőjével így is csalogató a városból menekülő emberek számára.

Felhasznált irodalom

- BAJMÓCY P. 1999: A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. Földrajzi Értesítő 48. évf. 1–2., 127–138.
- BAJMÓCY P. 2014: A szuburbanizáció két évtizede Magyarországon. VII. Magyar Földrajzi Konferencia kiadványa (szerk. Samsunné Molnár Judit – Siskáné Szilasi Beáta – Dobos Endre). Miskolc, 2014. szeptember 1–4., 25–35.
- BECSEI J. 1993: Mezőhegyes településmorfológiai jellemzői. Földrajzi Értesítő 42. évf. 1–4., 193–223.
- BURAI S. 2014: Bocskai kert településföldrajzának vizsgálata geoinformatikai eszközökkel. Szakdolgozat. Debreceni Egyetem TTK Természetföldrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Debrecen, 50 p.
- CZIRFUSZ M.–SZABÓ P. 2008: A legközelebbi szomszéd analízis és alkalmazási lehetőségei. Területi Statisztika 48. évf. 3., 281–294.
- CSAPÓ T.–LENNER T. 2004a: Celldömölk történeti földrajza és településmorfológiája. Vasi Szemle 58. évf. 3., 28–56.
- CSAPÓ T.–LENNER T. 2004b: Sárvár történeti földrajza és településmorfológiája. Vasi Szemle 58. évf. 4., 215–241.
- DOROGI Z. 2009: Debrecen–Felsőjózsa városrész településmorfológiai vizsgálatának eredményei. OTDK pályamunka. Debreceni Egyetem TTK Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, Debrecen, 58 p.
- DÖVÉNYI Z. 2009: A belső vándormozgalom Magyarországon: folyamatok és struktúrák. Statisztikai Szemle, 87. évf. 7–8., 748–762.
- DÖVÉNYI Z.–KOVÁCS Z. 1999: A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. Földrajzi Értesítő 48. évf. 1–2., 33–57.
- ENYEDI GY. 1988: A városnövekedés szakaszai. Akadémia Kiadó, Budapest, 115 p.
- ENYEDI GY. 2011: A városnövekedés szakaszai – újragondolva. Tér és Társadalom 25. évf. 1., 5–19.
- FARAGÓ L. 2008: A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója. Falu-Város-Régió 3., 27–31.
- FISHMAN, R. 1987: Bourgeois Utopias: The rise and fall of suburbia. – Basic Books, New York, 224 p.

- GYENIZSE P. 2009: Geoinformatikai vizsgálatok Pécsen: Pécs településfejlődésére ható természeti és társadalmi hatások vizsgálata geoinformatikai módszerekkel - esettanulmány. Publikon Kiadó, Pécs, 110 p.
- JAKOBI Á.– ÓNODI ZS. 2012: Településfejlődési és településmorfológiai vizsgálatok klasszikus és újszerű térinformatikai módszerekkel. – In: Geographica Pannonica Nova 13., Publikon Kiadó, Pécs, 27–36.
- JANKÓ F. 2005: A települések belső szerkezetének vizsgálata: a „Mendöl-módszertől” a szociálgeográfiáig. Földrajzi Közlemények 129. évf. 1–2., 15–30.
- KOMORÓCZY GY. 1972: Hajdúhadház múltja és jelene. Debreceni Déri Múzeum Baráti Köre, Gyula, pp. 131–145.
- KŐSZEGFALVI GY. 2004: Magyarország régiói, agglomerációk, településegységek (Központi Statisztikai Hivatal, illetve a KSH megyei igazgatóságainak kiadványai, 2003). Falu-Város-Régió 2004/3., 25–27.
- KŐSZEGFALVI GY. 2006: Agglomerálódási folyamatok Magyarországon. – In: CSAPÓ T.– KOCSIS ZS. (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Savaria University Press, Szombathely, pp. 15–19.
- KOVÁCS T.–TÓTH G. 2003: Agglomerációk, településegységek a magyar településrendszerben (A területbeosztás 2003. évi felülvizsgálatának eredményei). Területi Statisztika 43. évf. 4., 387–391.
- KOVÁCS, Z. – HEGEDŰS, G. 2013: Gated communities as new forms of segregation in post-socialist Budapest. Cities. 36., 200–209.
- KRISJANE, Z.– BERZINS, M.– IVLEVS, A.– BAULS, A. 2012: Who are the typical commuters in the post-socialist metropolis? The case of Riga, Latvia. Cities. 29., 334–340.
- LŐRINCZ J. 1996: Bocskai kert születése. Szabadhadjú Kiadó, Hajdúböszörmény, 115 p.
- MENDÖL T. 1936: Alföldi városaink morfológiája. Közlemények a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Földrajzi Intézetéből 1., 1–44.
- MENDÖL T. 1963: Általános településföldrajz. Akadémiai Kiadó, Budapest, 570 p.
- NAGY S. 1928: Hajdúhadház története. Hajdúhadház R. T.- Törekvés Könyvnyomda és Könyvkötészet, Hajdúhadház, pp. 5–20.
- ÓNODI ZS. 2012: Önkormányzati térinformatikai rendszerek adattartalmának alkalmazási lehetőségei a településföldrajzi kutatásokban. – In: LÓKI J. (szerk.): Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában III. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 271–278.

- PÉNZES J. 2011: Északkelet-Magyarország jövedelmi térszerkezetének változásai a rendszerváltás után. *Területi Statisztika* 51. évf. 2., 181–197.
- PÉNZES J. – MOLNÁR E. – PÁLÓCZI G. 2014: Helyi munkaerő-piaci vonzáskörzetek az ezredforduló után Magyarországon. *Területi Statisztika* 54. évf. 5., 474–490.
- PFENING V. 2010: A legközelebbi szomszéd analízis alkalmazásának problémái és lehetőségei a módszer kiterjesztésére. *Területi Statisztika* 50. évf. 1., 22–33.
- SÜLI-ZAKAR I. 1996: Debrecen gazdaságának és településszerkezetének történeti-földrajza – In: SÜLI-ZAKAR I. (szerk.): *Tanulmányok Debrecen városföldrajzából II.* KLTE Társadalomföldrajzi Tanszék, Debrecen, pp. 149–265.
- SZABÓ I. 1929: A debreceni tanyarendszer kialakulása. *Föld és Ember* 9. évf. 5., 214–244.
- SZÜCS V. 2006: Településmorfológiai kutatások Debrecen egy belvárosi lakónegyedében. *Debreceni Szemle* 14. évf. 1., 13–26.
- TIMÁR J. 1994: A szuburbanizáció néhány elméleti kérdése és alföldi vonásai. Kandidátusi értekezés, Békéscsaba, 133 p.
- TIMÁR J. 1999: Elméleti kérdések a szuburbanizációról. *Földrajzi Értesítő* 48. évf. 1–2., 7–31.
- TIMÁR J. 2002: Gondolatok a városi épített környezet társadalomföldrajzi kutatásának magyarországi helyzetéről és lehetőségeiről. – In: ABONYINÉ PALOTÁS J. – BECSEI J. – KOVÁCS Cs. (szerk.): *A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága.* SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék, Szeged, pp. 257–267.
- TÓTH G. 2014: Az agglomerációk, településegységek lehatárolásának eredményei. *Területi Statisztika* 54. évf. 3., 289–299.
- TÓTH G.–NAGY Z. 2014: Az agglomerációk, településegységek lehatárolásának eredményei. VII. Magyar Földrajzi Konferencia kiadványa (szerk. Samsunné Molnár Judit - Siskáné Szilasi Beáta - Dobos Endre). Miskolc, 2014. szeptember 1–4., 569–578.
- TÓTH J. 1988: *Urbanizáció az Alföldön.* Területi és települési kutatások 3., Akadémia Kiadó-MTA RKK, Budapest-Pécs, 200 p.
- WALKER, R. A. 1981: A Theory of Suburbanization: Capitalism and the Construction of Urban Space in the United States. – In: Dear, M. and Scott, A. J. (eds.): *Urbanization and Urban Planning in Capitalist Society.* Methuen. London and New York, pp. 383–429.

Internetes hivatkozások

I1: Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepcióját megalapozó feltáró-értékelő vizsgálat

http://www.hbmo.hu/upload/77/1435/HBMhelyzet_elfogadas_elotti_131107.pdf

(Letöltve: 2014.04.28.)

I2: Bocskai kert község önkormányzatának honlapja

<http://www.bocskai kert.hu/bocskai kert.html> (Letöltve: 2013.10.19.)

I3: Hajdúhadház város honlapja

<http://www.hajduhadhaz.hu/a-varosrol/varostortenet/> (Letöltve: 2014.03.12)

I4: Mapire.eu

<http://mapire.eu/hu/map/collection/thirdsurvey/?zoom=13&lat=47.57981&lon=21.65415> (Letöltve: 2014. 10. 27.)

I5: Bocskai kert Helyi Építési Szabályzata

http://www.bocskai kert.hu/documents/monostordulo/hesz_2013_egyseges_bocskai kert_ed.pdf (Letöltve: 2014. 11. 04.)

I6: 8/2003. (V. 23.) Kr rendelete Debrecen Megyei Jogú Város helyi építési szabályzatáról és szabályozási tervéről

<http://gis.erda.hu/erda/html/projects/debrecen/descriptions/01.DESZ%202013.05.01..pdf> (Letöltve: 2014. 11. 04.)

Ábra- és táblázatjegyzék

1. ábra. Agglomerációk, agglomerálódó térségek, településegységek
 2. ábra. A debreceni településegységek felépítése
 3. ábra. A mintaterületek elhelyezkedése
 4. ábra. Debrecen-Pallag a III. katonai felmérés szelvényén
 5. ábra. A legközelebbi szomszéd index (L) különböző értékeihez tartozó jellegzetes pontalakzatok
 6. ábra. Bocskai kert népességének változása 1970–2011 között (fő)
 7. ábra. A lakásállomány változása Bocskai kertben 1970–2011 között (db)
 8. ábra. Debrecen-Pallag lakosságszámának (fő) és lakásállományának (db) változása 1990–2011 között
 9. ábra. Bocskai kert ingatlanárainak alakulása 2008–2012 között
 10. ábra. A lakóházak ábrázolása építési évtized szerint
 11. ábra. Az épített ingatlanok ábrázolása típus szerint
 12. ábra. A beépített ingatlanok ábrázolása vertikális tagoltság szerint
 13. ábra. A földrészletek ábrázolása területhasználat szerint
 14. ábra. Az ingatlanokhoz tartozó melléképületek típusa
 15. ábra. A lakóingatlanok építési évtized kategóriáinak elhelyezkedése Bocskai kert belterületének középpontjához viszonyítva
 16. ábra. A lakóingatlanok építési évtized kategóriáinak elhelyezkedése Debrecen-Pallag településrész középpontjához viszonyítva
 17. ábra. Bocskai kert területhasználati kategóriáinak elhelyezkedése a település középpontjához viszonyítva
 18. ábra. Debrecen-Pallag területhasználati kategóriáinak elhelyezkedése a település középpontjához viszonyítva
-
1. táblázat. Az építési évtized és a területhasználat kategóriáinak legközelebbi szomszéd indexe

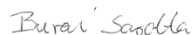
1. Függelék

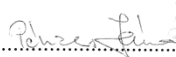
1. Függelék

Alulírott Burai Sarolta nyilatkozom, hogy a témavezetőim (Dr. Pénzes János, egyetemi adjunktus és Túri Zoltán, egyetemi tanársegéd) irányításával az alábbi kutatási feladatokat a műhelymunka során önállóan dolgoztam ki.

- Terepi vizsgálat: a mintaterületeken (Bocskai kert, Debrecen-Pallag) először terepbejárást végeztem, mely során a vizsgálni kívánt szempontokat választottam ki. Ezt követően saját készítésű felmérőlapra rögzítettem az épületek építési évét, típusát és vertikális tagoltságát. Emellett az ingatlanok területhasználatát, valamint a melléképületek megjelenését és funkcióját is felmértem. A mintaterületek összes ingatlanát megvizsgáltam, Bocskai kertben 1300-at, Debrecen-Pallagon 200-at. Ebből a felmérésből származnak a kutatás elsődleges adatai.
- Szakirodalom megismerése: mind a szuburbanizáció, mind a településmorfológia elméleti hátterét, a korábbi kutatások módszertanát, irányait, illetve eredményeit a témavezetőim által ajánlott szakirodalmakból ismertem meg. Az olvasott tanulmányok segítettek a statisztikai számítások esetleges hibáinak elkerülésében is.
- Adatbázis kiépítése: a Bocskai kert földrészleteit tartalmazó vektoros réteget a Vidékfejlesztési Minisztériumtól kérvényeztem, míg Pallag földrészleteit saját kezűleg digitalizáltam. Ezután a felmérésből származó adatokkal az attribútum táblát töltöttem fel. Az adatbázis elkészítésével Bocskai kert önkormányzatának munkáját kívánom segíteni.
- Tematikus térképek készítése: a terepi vizsgálat során felmért szempontokat különböző kategóriákba csoportosítva tematikus térképeken ábrázoltam. A szemléltető térképek kitűnően illusztrálják a település, illetve a településrész jelenlegi állapotát. Emellett ezek segítségével jövőre szóló fejlesztési javaslatok is megfogalmazhatóak.
- Statisztikai számítások végzése: az eredmények pontosítása és kiterjesztése végett az adatokon statisztikai elemzést végeztem. Legközelebbi szomszéd indexet, valamint térbeli középpont számítást alkalmaztam.

Debrecen, 2014. december 22.

.....
Burai Sarolta
hallgató

.....
Dr. Pénzes János
egyetemi adjunktus

.....
Túri Zoltán
egyetemi tanársegéd

Mellékletek

1. melléklet: Felmérőlap
2. melléklet: Adatigénylést engedélyező irat
3. melléklet: Fényképek
 1. ábra. Kontyos típusú lakóház – Bocskaikert
 2. ábra. Régi típusú és egy manzárdtetejű kockaház – Bocskaikert
 3. ábra. Sátortetős kockaház – Bocskaikert
 4. ábra. Új építésű családi házak – Bocskaikert
 5. ábra. Angol-amerikai típusú lakóház – Bocskaikert
 6. ábra. Víkendház – Bocskaikert
 7. ábra. Mediterrán típusú lakóház – Debrecen-Pallag
 8. ábra. Modern családi ház – Debrecen-Pallag
4. melléklet: Bocskaikert utcahálózati térkép

1. melléklet

Felmérőlap – Debrecen-Pallag 2014. nyár

Utca név, házszám:

Helyrajzi szám:

Beépítettség:

☐ beépített telek

☐ üres telek

Épület kora – építési éve:

Épület típusa:

☐ angol-amerikai típusú

☐ új építésű családi ház

☐ kockaház (sátortető, manzárdtető)

☐ vikendház

☐ régi típusú, kontyos lakóház

☐ nyeregtetős lakóház

☐ egyéb:

Vertikális tagoltság:

földszint	földszint+tetőtér	2 szint	2szint+tetőtér	több emelet

Kert típusa:

díszkert	konyhakert	gyümölcsös, szőlős	szabad zöldfelület	mezőgazdaságilag művelt

Melléképület típusa:

☐ nincs melléképület

☐ garázs

☐ nyári konyha

☐ kerti szerszámos

☐ gazdasági épület

☐ műhely

☐ egyéb:

2. melléklet

VIDEKEFEJLESZTÉSI
MINISZTERIUM

FÖLDÜGYI ÉS TÉRINFORMATIKAI FŐOSZTÁLY

FF/ 90 11/2014

Ügyintéző: Pokoly Béla
Telefonszám: 795-2194
E-mail: bela.pokoly@vm.gov.hu
Hiv. szám: TTK/258/2013

Dr. Pintér Ákos dékán úr
részére
Debreceni Egyetem
Természettudományi és Technológiai Kar
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

Tárgy: Oktatási célú adatigénylés engedélyezése Burai Sarolta hallgató szakdolgozatához
(Bocskai kert jelzett területére vonatkozó alaptérkép)

Tisztelt Dékán Úr!

Értesítem, hogy megkeresése és Túri Zoltán témavezetővel történt későbbi pontosító levelezés B változata alapján Burai Sarolta hallgató szakdolgozatához Bocskai kert község központi belterületének a Pillangó út középvezetől keletre fekvő részére, illetve a csatlakozó külterületi területsávokra vonatkozó, az állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázisból szolgáltatott digitális térképi adatoknak díjmentes szolgáltatásához és felhasználásához – a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény (a későbbiekben Fttv.) 6. § (6) bekezdésében foglalt jogkörben eljárva – hozzájárulok.

A település központi területrészt ábrázoló, 1:10.000 méretarányú EOTR topográfiai térképének szolgáltatását ugyancsak engedélyezem georeferált, területre vágott formátumban.

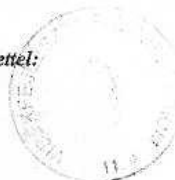
Egyben felhívom a figyelmet arra, hogy átdolgozott vagy azonos tartalmú térképek készítését a földmérési és térképészeti állami alapadatok kezeléséről, szolgáltatásáról és egyes igazgatási szolgáltatási díjakról szóló 63/1999. (VII. 21.) FVM-HM-PM együttes rendelet 15. §-ában rögzítettek szabályozzák. A rendelet itt a (4) bekezdésben azt is kimondja, hogy

„Minden olyan térképművön – megjelenési formájától függetlenül –, amely az adatszolgáltató szervek által rendelkezésre bocsátott adatok felhasználásával készült, fel kell tüntetni az adatfelhasználási engedély számát, az adatfelhasználást engedélyező nevét, a kiadás sorszámát, valamint a következő szöveget: „Készült az állami alapadatok felhasználásával”. A térképmű egy példányát változatlan utánnyomás esetén is annak elkészülte után 15 napon belül az engedélyező részére le kell adni.” A leadandó példányon oktatási anyag, tanulmány, szakdolgozat esetén pdf fájlt értünk, amit elektronikus úton kérünk főosztályunkra (az ügyintéző fenti e-mail címére) eljuttatni.

Tájékoztatnom továbbá, hogy kérelme, valamint jelen levélem másolatát a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Földhivatala vezetőjének és a Földmérési és Távérzékelési Intézet Főigazgatójának egyidejűleg megküldtem.

Budapest, 2014. január 15.

Üdvözléssel:

Dr. Papp Bálint
Dr. Papp Bálint
főosztályvezető

Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Földhivatala
Földmérési és Távérzékelési Intézet Főigazgatója

3. melléklet

1. ábra. Kontyos típusú lakóház – Bocskaikert (saját fotó)

2. ábra. Régi típusú és egy manzárdtetejű kockaház – Bocskaikert (saját fotó)

3. ábra. Sátortetős kockaház – Bocskai kert (saját fotó)

4. ábra. Új építésű családi házak – Bocskai kert (saját fotó)

5. ábra. Angol-amerikai típusú lakóház – Bocskaikert (saját fotó)

6. ábra. Víkendház – Bocskaikert (saját fotó)

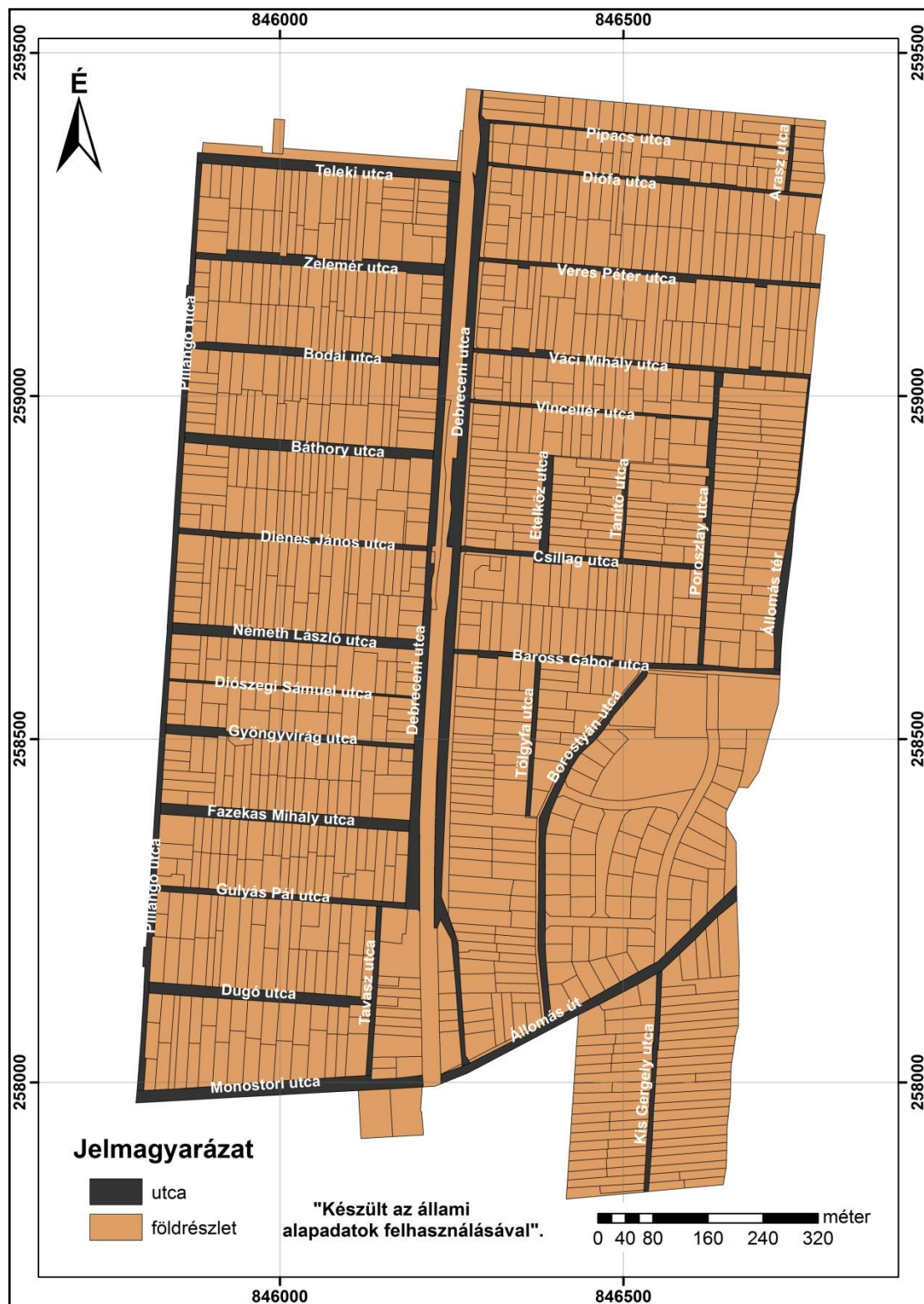

7. ábra. Mediterrán típusú lakóház – Debrecen-Pallag (saját fotó)

8. ábra. Modern családi ház – Debrecen-Pallag (saját fotó)

4. melléklet

Bocskai kert utcahálózati térképe (saját szerkesztés)